

Turecko aneb cesta divokým Kurdistanem

TURECKO 2011

Turecko 2011

17. července – 12. srpna

1 Istanbul

2 Ankara

3 Hattuşaş

4 Sümela

5 Kaçkar Dağları

6 Ani

7 İshak Paşa Sarayı

8 Nemrut Dağı a Bitlis

9 Hasankeyf

10 Diyarbakır

11 Nemrut Dağı Millî Parkı

12 Kappadokie

13 Erciyes Dağı

14 Aladağlar

15 Konya

16 Termessos

17 Çıralı

18 Pamukkale

19 Efes

20 Trója

10 CHYBNÝCH PŘEDSTAV O TURECKU, KTERÉ JSEM SI MUSELA OPRAVIT

Turecko mě překvapilo snad nejvíc ze všech zemí, které jsem kdy projela. Už naprosto chápu všechny ty Turky, kteří si vydělají nějaké peníze v Německu, Rakousku či Francii, že jim pak po zbytek života stačí cestovat jen po domácí půdě. Turecko totiž není jen neobyčejně krásné, ale obsahuje i všechno, po čem cestovatel zatouží: stepi i jezera, pětitisícové hory i čtvero moří, pouště i ledovce, vyprahlé i dešivé oblasti, roviny i rozeklané útesy, mnohamilionová velkoměsta i opuštěné hliněné vesnice, moderní sídliště i tisíce let staré vykopávky, pozůstatky prvních civilizací světa, antiky, počátků křesťanství a islámu i supermoderní vymoženosti, dálnice i divoké stezky, vápencové hory i aktivní sopky. Kromě deštného pralesa a tučňáků už mě nenapadá nic, co by tu při cestách mohlo středně náročnému cestovateli chybět. A tyto drobné nedostatky vyváží neuvěřitelná pohostinnost, která je Turkům bytostně vlastní a v Evropě naprosto nevídaná.

1. Turecko je chudá země

Ano, je spousta chudých Turků, kteří žijí ve velmi špatných podmínkách v chatrčích a mají existenční starosti, ale země jako taková je bohatá. Stačí se podívat na množství silnic, které se budují, na upravená města plná zeleně udržované ve vedrech střídáných s mrazy jistě velmi obtížně, na miliony mladých stromků vysázených v posledních letech kolem silnic po celé zemi, na mohutnou výstavbu obrovských činžovních domů. Turecko je schopné lít do infrastruktury obrovské částky, o kterých si leckterá evropská země asi může nechat jen zdát. Jeho HDP vyrostl za posledních 10 let ze 196 miliard na 735, čímž se země zařadila na 15 místo na světě.

2. Kurdistán je nebezpečný

Tento názor nám mnoho Turků potvrdilo, ale všichni do jednoho hned dodali: Kurdistán sice může být nebezpečný pro Turky, cizinci se tam ale rozhodně bát nemusí. A měli narostou pravdu, Kurdové byli snad nepřátelštější lidé na světě, a to i ve srovnání s Turky, které bych na stupnici zařadila hned na druhé místo. Důvod je jasný – do Kurdistánu jezdí tak málo turistů, že jimi ještě nejsou unavení a bez váhání uplatňují hlavní pravidlo této části světa – každý kolemjdoucí cizinec se musí přivítat, pohostit a uložit.

3. Je líný jako Turek

Turci jsou ve skutečnosti jedním z nejpracovitějších a nejochotnějších národů, jaké jsem potkala. Neexistuje tam siesta typická pro

muslimy a jižní národy obecně, obchody jsou otevřené až dlouho do večera bez polední pauzy, v hotýlku či kempu vás ubytují kdykoliv, když někde chcete zaparkovat, nejbližší člověk bez váhání přiskočí a začne navigovat, když se zastavíte s mapou, vysvětlí vám cestu (a nic za to nechce), vlečete-li těžkou tašku, vyskočí a pomůže, zaplatíte-li parkovné, odveze vám auto na místo nebo aspoň zastaví provoz při vyjíždění, a tak dále, příkladů bych mohla uvést stovky.

4. Na světě dnes neexistuje země, která nepotřebuje dovážet potraviny

Tohle možná souvisí s tureckou pracovitostí. Nejen že se do Turecka potraviny nedováží, ale naopak si můžou dovolit většinu těch základních dokonce i vyvážet. Troufám si říct, že jsme projeli většinu Turecka a i v těch nejnehostinnějších a nejdlehlějších oblastech, ať už šlo o pouště, hory, slaniska či příkré svahy, jsme viděli pečlivě obdělávané každý sebemenší kousek půdy, do kterého šlo něco zasadit. Střídají se obrovské lány, malá políčka, sady i pastviny, všechno je pečlivě udržované a zavlažované, místo plotů či zídek jsou pole ohraničená nějakou větší rostlinou jako je slunečnice či kukuřice, stádo vždy opatruje pastevec. Evropskou unii s jejími motivačními dotacemi bych tam poslala na školení.

4. Silnice jsou špatné a není k dostání nafta

Tohle jsem si před odjezdem mysleli a auto jsme proto vybavili řádnými tlumiči a kanystry plnými nafty. Přípravení na kodrcání po prašných cestách plných děr, užasle jsme sledovali širokánské dálnice dimenzované na několikanásobně hustší provoz, brutálně protínající vysoké hory, pobřeží i hluboké kaňony a vybavené čerpacími stanicemi i na těch nejdlehlějších místech. Pravda, provoz má svá specifika – jízdní pruhy buď úplně chybí nebo je nikdo nerespektuje, blinkry se buď nepoužívají vůbec, nebo naprosto nesmyslným způsobem, auta se proplétají tam, kde je právě kousíček místa, předjíždí se kdekoliv bez ohledu na výhled a červená na semaforu je vnímána pouze jako orientační barva. Výsledkem je, že na dálnici potkáte klidně auto v protisměru, stádo ovcí, jezdec na mule, dítě za volantem nebo kymácející se vůz plně naložený balíky slámy, že vůz v pravém pruhu na šestiproudové silnici zcela bez varování zahne doleva, že když stojíte na červenou, mine vás v levém odbočovacím pruhu plnou rychlostí auto, které projede rovně či zahne doprava, a že z nepřehledné zatáčky se proti vám vynoří dva předjíždějící se kamiony zabírající plnou šířku vozovky. Přes to všechno jsme se shodli, že se v Turecku jezdí moc dobře. Pravda, člověk musí být neustále ve střehu, ale provoz je velmi rychlý a plynulý a silnice opravdu kvalitní.

5. Turecká kuchyně není ničím výjimečná

Když nepočítám turecký med a kávu, o turecké kuchyni jsem nikdy neslyšela, a byla to velká chyba. Při našich cestách po světě se nám naprosto poprvé nezastesklo po domácí stravě a místní jídlo se nám ani trochu nezajedlo. Dokonce musím přiznat, že se mi vůbec nechtělo domů zpět k řízkům a guláši. Turci vaří naprosto božsky a tak absolutně vynalézavě a různorodě, že i po měsíci bylo každé další jídlo milým překvapením. A není divu – turecká kuchyně je vynikajícím výsledkem mísení kočovných tureckých kmenů s indickou, perskou, kurdskou, arabskou a středomořskou kuchyní. Původem turecké jsou třeba zazikí (cacık), čevapčiči (kebab şişli) nebo jogurt (yoğurt). Turci jsou při vaření neobyčejně tvůrčí a vynalézaví a nijak se nenechávají svázat konvencemi, takže každá návštěva restaurace se stává jedinečným zážitkem s překvapivou variací jídel. Navíc drtivá většina restaurací automaticky dodá zdarma nějakou vlastní specialitu jako chuťovku – třeba salát, veku s omáčkami nebo ochuceným olivovým olejem, zaziky, meloun, olivy, zákusek, případně všechno to dohromady, a skoro vždycky navíc i čaj. Běžně také podávají zdarma vodu a po jídle vám nalijí na ruce růžový olej. Jen ta turecká káva ani med se v jejich kuchyni nevyskytují – med jsme mezi cukrovinkami (stejně různorodými a vynikajícími jako jídla) nikde nenašli a kávu servírují pouze cizincům, protože sami pijí výhradně čaj. Samozřejmě vynikající.

8. Angličané jsou přeborníci v pořádání pikniků

Možná bývávalo, ale pokud mohu soudit po několika návštěvách Británie, nesahají Angličané v tomto oboru Turkům ani po kotníky. Ti si dokážou udělat luxusní piknik naprosto kdekoli od městského parku přes skalnaté pobřeží či k tomu zařízené místo s lavičkami až po opuštěný vrchol hory. Potřebují k tomu příjezd autem (ale ne nutně po cestě, dokážou se starou dací zdotat sjezdovku či horský hřeben), igelitový ubrus nebo koberec, jídlo, litry čaje a ideálně nějakého hosta.

6. V Turecku existuje turistický ruch jen v Istanbulu a na jižním pobřeží

Co se týká cizinců, tak tohle asi platí. Ale jinak je Turecko naprosto plné turistů, kterými jsou... Turci. Dělají to zcela naopak než my – do světa jezdí za prací, zato doma cestují po památkách. Všude tak potkáte davy rodinek s mnoha dětmi a manželkou zahalenou v šátku, jak si u nějaké významné památky, ať už historické nebo přírodní, vytáhnou koberec, na něj navrší kopce jídla a na trávě, betonu či písku si udělají piknik. A pozvou k němu každého kolemjdoucího.

7. V Istanbulu a dalších cizineckých destinacích se bez problému domluvíte anglicky

Tak tohle mě překvapilo hodně. Angličtinu sice sem tam někdo trochu ovládá, ale nejfrekventovanější dorozumivací jazyk je ruština. I v těch nejdlehlších oblastech umí obchodníci aspoň ruské číslice. A Rusů je v Turecku požehnaně, po Turcích jsou naprostoou jedničkou, co se turistického ruchu týká. Bohužel i zde se chovají svým typicky neomaleným způsobem, podle kterého je vždy bezpečně poznáte dřív, než otevřou pusou.

9. Pomocí gest a dobré vůle se domluvíš kdekoli na světě

A stačí ti k tomu znát pár jednoduchých pravidel, jako že třeba Turci vrtí hlavou když souhlasí a kývají když nesouhlasí. Tedy – hlavou Turci ve skutečnosti nevrtní ani nekývají (pouze jaksi zvláštěně potřásají) a ani gesta rukama vůbec nekorrespondují s těmi našimi. Jakákoliv domluva je tak při neznalosti společného jazyka odsouzena k naprostému nepochopení. Navíc sama turečtina, patřící do samostatné rodiny turkických jazyků, je tak diametrálně odlišná od jakékoliv indoevropské řeči, že jsme se s nimi občas nedokázali domluvit vůbec na ničem a ani velmi názorná gesta, obecně používaná slova či ukazování prstem nenacházela odezvu. Obě strany pak většinou odcházel zcela zmateny, nevědouce, co ti druzí chtěli a jestli nám naše dotazy odsouhlasili či nikoliv. Pro ilustraci: třeba centrum se turecky řekne merkez, student je öğrenci, cíl je hedef a ukážete-li někam prstem, koukají vám upřeně na ruku a vůbec je nenapadne podívat se směrem, kterým ukazujete.

DO ISTANBULU JE TO JEN 1700 KM

neděle 17. července

Turecko, vzdálená exotická země, dostupná jen letadlem. To jsme si vždycky mysleli. Pak si Mates spočítal kilometry a zjistil, že do Istanbulu je to poté, co se v Evropě otevřely všechny hranice a utichly všechny válečné konflikty, mnohem blíž, než na španělské hranice a v podstatě stejně daleko jak do Řecka. Otázkou je, po jakých pojedeme cestách.

Vyrazili jsme netradičně až v neděli před polednem, protože Mates se ve středu vrátil ze čtrnáctidenní dovolené v USA a do konce týdne se nám oběma nakupilo tolik pracovních povinností, že jsme málem šli do práce i v sobotu. Nakonec jsme ale v příšerném kalupu a zmatcích zabalili neurčitou sumu věcí, o kterých jsme měli teprve cestou zjistit, jestli budou vůbec potřeba. A jestli nám jiné nebudou chybět. Přibalili jsme i lehce otráveného Vojtěcha, kterému začalo zvolna docházet, že měsíční dovolená bez sourozenců

a kamarádů, pouze s rodiči, bude v jeho sedmnácti letech už asi docela nuda.

Původní plán byl vyjet v devět ráno a pochopitelně byl zcela scestný. Naházet věci do auta rozhodně nebyla záležitost deseti minut, jak si myslel Mates, ale ani hodiny, jak jsem to střizlivěji odhadovala já. Potíže působila druhá náhradní pneumatika, o které jsme se domnívali, že ji na cestách v Tureckých horách budeme akutně potřebovat, ale kterou jsme nakonec nechali doma – zabírala půlku dna kufru a věci na ni naskládané měly sklon padat dolů při každém pohybu. Pak Mates zjistil, že z auta půjčeného v USA si svoji vlastní GPS navigaci sice odnesl, že si dokonce nezapomněl přibrat i držák připevňující ji na čelní sklo, ale že na onom skle nechal přilepenou přísavku. Po menším záchvatu paniky opovrhl mým návrhem nechat navigaci prostě ležet na palubní desce a jako jediné řešení situace vyhodnotil nákup nové GPS (rozuměj kompletního kusu včetně držáku, přístroje a map celého světa), čímž povýšil onu chybějící přísavku z původní výrobní ceny několika českých haléřů na nákupní cenu tří a půl tisíce korun. Tomu říkám raketová kariéra.

Vyrazili jsme tedy hodinu před obědem, směr Bratislava. Oproti černým předpovědím některých našich kamarádů a příbuzných šla cesta jako po drátkách.

11.30 – slovenská hranice: Slovensko důvěrně známe, provoz byl ospalý. Průjezd hlavním městem Bratislavou si Mates zpestřil pracovní schůzkou s jedním zaměstnancem bratislavské pobočky. Vojtěch usnul.

12.30 – maďarská hranice: Dlouhá fronta na dálniční nálepku u jediného otevřeného okénka z deseti možných. Horko, rovina. Hlavní město Budapešť jsme naštěstí objeli po okruhu, vjezd by byl smrtící – konal se tam pohřeb srdce posledního následníka rakousko-uherské monarchie (zbytek toho nebožáka pohřbili o den dřív ve Vídni). Výborný oběd v restauraci u dálnice, po kterém Vojtěch zase usnul.

17.00 – přejezd srbské hranice: Obrovská fronta na celnici, zato dálniční nálepku nám prodali bez otálení staženým okénkem přímo do auta. Rovina, horko. Průjezd centrem hlavního města Bělehradu: stmívání, obrovské dopravní zácpy, socialisticko-válečné kulisy, nervózní řidiči. Vojtěch Srbsko neviděl, celě ho prospal.

1.00 – přejezd bulharské hranice, tentokrát bez front. Hory, tma, ustavičné bezdůvodné omezení rychlosti a množství policajních hlídek, které číhaly na jejich porušení. Průjezd hlavním městem Sofií. Čistota a kvalita veřejných záchodků nás definitivně ujistila, že jsme na Balkáně. Noc jsme strávili ve středním stanu na parkovišti, Vojtěcha nebudili a nechali spát na sedadle.

VEČERNÍ METROPOLE

pondělí 18. července

Noc byla tak pohodlná, že jsme ráno zaspali až do půl deváté. Matesova GPS, vděčně uchycená na drahocenné přísavce, nahlásila příjezd do Istanbulu na 14.30, zjevně však netušila, že nás čekají hranice a celé Bulharsko je plné rozestavěných dálnic, kamionů a nervózních Turků, mířících v mercedesech se švýcarskými a německými značkami na ramadán domů a předjíždějících kohokoliv, kdekoliv a za jakýchkoliv okolností. Vojtěch po snídani usnul.

Lehce unavení jsme dorazili na hranice, evidentně dimenzované na přechod prvomájového průvodu nebo středně velké armády. Na bulharské straně uprostřed zanedbaných polí, polorozbořených vesnic, kup odpadků a všudypřítomné špíny se významně tyčil omšelý kostel s křížem na střeše. Na druhé straně kontrovala obrovská upravená mešita, uklizené parky, pěkné barevné domy a výraznější čistota.

Hranici jsme projeli jako meteorit, u všech šesti kontrol padl dotaz na vlastníka auta a zřejmě zabralo prohlášení, že jde o sice firemní vůz, ale řídí ho osobně majitel – na rozdíl od ostatních aut nás vůbec neprohlíželi. Možná dobrý tip pro pašeráky.

Jak jsme se blížili k Istanbulu, krajina byla čím dál hezčí, upravenější a čistější a dálnici lemovaly čerstvě vysázené stromy – ze všeho nejvíc mi to připomnělo Španělsko. Okřídlený vtip o tom, že Balkán začíná na slovenských hranicích, bych navrhovala doplnit prohlášením, že končí na tureckých.

Istanbul je velmi moderní velkoměsto, obklopené upravenými sídlišti, vysokými věžáky a pěknými vilkovými čtvrtěmi. Hromada zeleně, široké a kvalitní dálnice. Co je tu ovšem ryze asijské, je doprava: troubení, přejíždění mezi pruhy, zmatek, křik a chaos. Bylo mi Matesa až líto – dostat se na správnou odbočku vyžadovalo spoustu drzosti a postřeh hodný hokejového brankáře a než si trochu zvykl, provázelo jeho jízdu neustálé troubení a poněkud neslušné posunky. Nicméně to zvládl na jedničku, nenechal si odřít auto a již po dvou hodinách nás dopravil do centra. Dokonce i zaparkoval, což v tom všem chaosu a v pořádně úzkých ulicích byl obdivuhodný výkon. Okamžitě nás zinkasoval rusky mluvící chlapík, který nám kladl na srdce, že tam můžeme stát jen hodinu, pak přijede odtahovka. Podivili jsme se, jaký osud toho Rusa zavál až tak daleko od domova a co tam tak sám v cizině asi dělá, a vydali se ubytovat. Zdálo se, že to nebude žádný problém, prakticky každý dům byl hotel. Ale všechny byly plné. A nikdo nemluvil anglicky, všichni výhradně Rusky, Rozhlédla jsem se – i nápisy na obchodech byly v azbuce. Že by tu byli Bulhaři? Záhada. Nakonec jsem

to nevydržela a našla si o tom nějaké informace na webu: ročně přijede do Turecka na tři miliony Rusů na rekreaci a jen v Istanbulu jich žije trvale sto tisíc. Prostě i lidé ve vodkovém oparu pochopili, že Turecko je civilizovaná země na vzestupu.

Nakonec jsme sehnali pěkný pokoj v hotelu za rohem, rusky hovořící recepční nás ujistil, že máme nechat auto, kde je, že „eto budět charašo“. Moc mě neuklidnil – tohle ujistění v ruštině ve mně vždycky vzbudí paniku.

Nakonec jsme nechali auto napospas a vyrazili na pěší seznámení s večerním Cařihradem. Brzy jsme opustili ruskou část, která připomíná kombinaci čínské a nákupní čtvrti zkříženou s něčím od kolotočů. Vyšplhali jsme se na pahorky nad Zlatým rohem a zanořili se do Turecka: mešity, bazary, křivolaké uličky, spousta toulavých koček a psů, pouliční prodejci, děti tahající plně naložené vozíky, žebrající stařenky, troubící auta, vůně koření, ryb, ořechů a kebabu, nádherné zahrady s antickými ruinami, ženy v burkách a minisukních, muži v košilích a texaskách s cigaretou v ruce. Davy lidí, prodavači veselí a přátelští, a kupodivu vůbec ne vlezlí. Babylon. Zmatek. Nádhra.

Najedli jsme se, dali si pivo, sledující západ slunce jsme se prošli se Galatským mostě přes Zlatý roh a nakonec si dali v úžasné čajovně plně maličkých stolečků, křesílek, barevných lamp a kouřících Turků skvělou vodní dýmku a pomerančový čaj. Nikdy bych neřekla, že by se mi mohlo tak moc líbit město naplněné jedenácti miliony lidí.

PRŮVODCE ISTANBULEM

úterý 19. července

Ráno jsme se nasnídali ve sklepní jídelně přístupné výhradně jediným hotelovým výtahem, která měla nepříjemnou vlastnost hromadit hosty marně čekající na kabinku. Mates našel auto, srazil cenu za parkování na desetinu denní částky (pochopitelně bez dokladu), a pak už jsme mohli v klidu vyrazit do města.

Prohlídka se jako vždy v takto přelidněných destinacích řídila heslem „stihni všechny významné památky v jediném dni, hlavně ať už to máme máme za sebou“, popravdě řečeno ale zdejší památky opravdu stojí za všechny ta útrapy spojené s tlačením se ve frontách a pobíháním přečpanými ulicemi. Vezmu to popořadě.

Aya Sofia (Ayasofya, chrám Boží Moudrosti): Asi nejúchvatnější stavba, jakou jsem kdy viděla. Obrovská prostora, kde se strop ztrácí v nedohledné výšce a klene do nedozírné šířky, vše se jakoby vznášelo bez jediné viditelné podpěry – nosné sloupy jsou šikovně ukryté ve stěnách a klenba je vybudovaná ze speciálních lehčených

datých cihel. Takto geniálně ji byzantský císař Justinián nechal postavit během pouhých šesti let už roku 537 po Kristu! Zdi byly původně pokryté mozaikou s křesťanskými výjevy, vesměs podobnými Ježíše a svatých. Když však Mehmed II. Dobyvatel obsadil roku 1453 Istanbul, neprodleně baziliku přebudoval na mešitu a kromě dostavby nezbytných minaretů přesně podle potřeb islámu překryl zakázaná zobrazení lidí omítkou a nezavadnými ornamenty. Poslední zásadní zvrat pak vykonal „otec Turků“ Mustafa Kemal Atatürk, který ve snaze udělat dobře oběma stranám vyhlásil Ayu Sofii roku 1934 za muzeum a část původních mozaik zase odkryl. Výsledek budí dojem, že tady dlouho nemalovali a omítká jim už dost oprýskala, ale nic to nemění na geniální architektuře.

Modrá mešita (Sultan Ahmet Camii): Sultán Ahmet I. se roku 1617 rozhodl, že je poněkud pokořující mít za církevní dominantu města stavbu, kterou vybudovali křesťanští psi, a chtěl ji proto trumfnout „ještě větší a ještě honosnější“ mešitou. Podle mého názoru se mu to moc nepodařilo. Zvenčí sice obě stavby vypadají jako dvojčata, což je umocněné tím, že stojí prakticky vedle sebe rozdělené jen parkem – a Modrá mešita je opravdu hezčí a navíc disponuje šesti minarety. Ale vevnitř je to něco úplně jiného: nosné sloupy jsou nejen přiznané, ale vysloveně tam zavazejí. Jsou tady sice jen čtyři, zato každý o půdorysu domku určeného pro středně velkou rodinu, a místo dojmu vzepětí k nebi, který člověk získá u konkurence v Sofii, mu způsobí intenzivní pocit, že ho nebesa brzy pořádně rozdrť. Navíc je tam omezený vstup, protože jde o stále funkční mešitu a přednost mají pochopitelně věřící muslimové. Takže v době modliteb se kolem hromadí davы křesťanů, které se po skončení hrnou dovnitř asi 100m dlouhou frontou. Čekání je dlouhé, ale zase taková otrava to není. Součástí modliteb je samozřejmě i zpěv muezzina, který se tady provozuje ve formě duetu s kolegou ze sousední mešity – zajódluje místní, odpoví souseď, hned zase kvílí místní, a tak pořád dál. Trochu to budí dojem, že si popisují včerejší prohraný zápas ve fotbale.

Než se zpěváci vykecali, dali jsme si oběd. A vzácně jsme se shodli, že jestli tady takhle vaří všude, budeme se mít moc dobře: jídla byla lehce pálivá, skvělé kořeněné kousky masa byly doplněné kopcem vynikající zeleniny, rýže a brambor. A bez okolků nám k tomu nabídli dobré místní pivo Effez a skvělá vína plná slunce.

Palác Topkapı (Topkapı Sarayı): Postavil ho již zmíněný Mehmed Dobyvatel, a pak tu 400 let žili skoro všichni sultáni, z nichž tu někteří zešíleli a jeden se dokonce uchlastal (to ho asi Alláh potrestal za to, že nedodržel povinnou zdrženlivost vůči alkoholu). Palác prý čítá čtyři nádvoří a nádherný harém (údajně je krásný i přesto, že je teď už nepoužívaný a prázdný), což ale nedokážu potvrdit, protože nás tam nepustili: v pondělí a úterý mají zavřeno. Prohléd-

li jsme si tedy aspoň přilehlé archeologické muzeum, z čehož se vyklubala nesmírně zajímavá záležitost plná antických, asyrských, babylonských, chetitských a dokonce i egyptských artefaktů, bohužel velmi prehistoricky nevybavená klimatizací. A že bylo pořádné horko! Bylo už odpoledne a my se cítili jako vymačkaný citron, navzdory litrům vody, mnoha šálkům kávy a četným přestávkám. Rozhodli jsme se, že se přes poslední zajímavost, Velký bazar, vrátíme zpět na hotel, den zakončíme večeří a půjdeme pro jednu včas spát.

Velký bazar (Kapalıçarşı): Srdce starého města, které v nedýchatelném vzduchu obsahuje přes 4000 obchůdků umně splétaných do křivolakých strmých uliček. Dá se tady koupit naprosto cokoliv, a pokud se nedokážete ubránit nadháněčům, tak si taky leccos odnesete (na oplátku odlehčení o nemalý obnos). My jsme celkem statečně odolávali, až se pak těsně před východem Mates zahleděl na stánek s koženými bundami... a bylo to. Dostali jsme čaj, byli usazeni do křesílek a oblékáni do kůží všech barev, velikostí a druhů. Smlouvání si užil jak majitel, tak Mates: oba kvíleli nad nechápavostí toho druhého, vysmívali se jeho nabídkám, tvrdili, že je protějšek chce připravit o poctivě nabytý majetek, a vůbec vyjadřovali, že si u toho velmi rozumí. Odešli jsme se dvěma koženými bundami a „zaručeně historickou“ vodní dýmku.

No a to už byl večer, my jsme zničeně vyložili nákup na hotelu a celkem pasívně se nechali prvním nadháněčem nadirigovat na střechu jednoho hotelu kvůli „večeři s výhledem“. Výsledkem bylo překvapivě naprosto nejlepší jídlo v Istanbulu, ani zdáka ne nejdražší a dokonce opravdu s výhledem a v příjemném večerním vánku. Něco na těch místních nadháněčích asi přece jen bude. Nakonec jsme se ve včerejší čajovně parádně zhulili vodní dýmku, protože Mates omylem místo jedné objednal tři. Trošku pomotaní jsme šli spát až po druhé ráno.

ANKARA Z DÁLNIC

středa 20. července

Cestou na snídani jsme ve výtahu potkali dost zoufalou štíhlou Arabku s úžasně krásnými očima, zcela zahalenou do nikábu, která dostala za úkol dorazit za svým pánem a velitelem dolů do jídelny. Bohužel naprosto neznala jedinou arabskou číslici (což mi u Arabky přišlo vtipné) a s výtahem si tudíž neuměla poradit – tlačítka byla záluďně seřazená do dvou řad. Navíc její gestikulace vůbec nesezděla s naší (a upřímně řečeno, s někým, komu jsou vidět jen oči, se diskutuje dost blbě), takže jsme zprvu vůbec nechápali, co chce. Dolů k vousatci rozvalenému u stolu jsme ji dopravili až na třetí pokus. Byla jsem zvědavá, jak mezi lidmi vyřeší otázku závoje

a stravování, ale když je hlad, jde stud evidentně stranou – sousta si nakonec přes závoj nepasírovala, jak jsem si původně představovala, ale cudně otočená zády do místnosti si ho vždycky trochu stáhla a rychle si jídlo do jeho hlubin hodila.

Jinak byl v jídelně obvyklý mix Arabů, Turků, Rusů a Evropanů. Ti Rusové mě v Cañihradu vážně vyváděli z míry, tolik jsem jich snad nepotkala ani v Rusku. A hlavně se za hranicemi pohybuje bohužel ta nejméně vychovaná část postsovětské populace.

Při odjezdu se nám mezi vysokými domy zbláznila navigace, takže jsme celou metropoli projeli a průplav mezi Evropou a Asií překročili pouze podle několika tureckých pokynů hlídače na parkovišti a podle silničních ukazatelů. A i když to v jedenáctimilionovém městě zní šíleně, šlo to jak po drátkách, Istanbul je opravdu světové moderní město s výbornou infrastrukturou. Na asijské straně je také moc krásný – sídliště na pahorcích vypadají pohodlně a příjemně, dálnice má světové parametry, benzínky jsou na vysoké úrovni a obchodní centra budí mnohem evropštější dojem než ta nejlepší u nás. Zvenčí, dovnitř jsme se samozřejmě nehrnuli. Veřejné záchodky se v Asii ovšem nebezpečně začaly přibližovat bulharským hygienickým standardům.

Venkovská krajina byla při pohledu z auta pěkná, domky velké a upravené – ze všeho nejvíc mi to připomínalo jihoevropský venkov. Až na ty mešity, pochopitelně.

Na poloviční cestě do Ankary dojem jižní Evropy začal mizet a krajina konečně začala vypadat trochu exoticky. Tmavými keři a žlutou trávou prosvítalo bílé, žluté nebo načervenalé podloží, prudké svahy kopců byly zbrázděné ostrými svislými koryty, které dost připomínaly vybílené kostry. Naštěstí to všechno bylo v tak něžných pastelových barvách, že krajina vůbec nepůsobila depresivně. Ale asi tam hodně chybí voda: neviděla jsem žádná jezera, řeky a dokonce ani potoky.

Ankaru jsme minuli po okruhu, a pokud můžu soudit z dálky, je to stejné moderní a pohodlné město jako Istanbul. Je v podstatě úplně nová, vystavěl ji Atatürk, který z nějakého důvodu zanevřel na Istanbul, takže sice prastaré ale zcela nevýznamné městečko o pouhých 30 tisících obyvatelích raketově povznesl na dnešních téměř 5 milionů. Naštěstí si to ale dobře promyslel (což bývá v takovýchto případech spíš výjimečné), a tak je hlavní město Turecka prý i architektonicky pěkné a ergonomicky dobře vyřešené. My jsme viděli jen okrajové čtvrti: paneláková sídliště rozházená po stepi, kupodivu celkem pěkná a vyvedená v pastelových odstínech, které se velmi hodí k místní přírodě. To lze ostatně říct i o všech ostatních městech, kterými jsme projeli.

Pokud se týká cesty, celá vedla překvapivě po kvalitních dálnicích s velmi slabým provozem. Jízda v Turecku má ovšem svá specifika. Na mnohaproudových silnicích často chybí rozdělení na pruhy, a když už tam náhodou je, řidiči ho zcela ignorují. Směr jízdy mění bez varování a bez ohledu na to, kdo jede vedle nich nebo za nimi. Na červenou považují pouze za upozornění, že by se na křižovatce mohli trochu rozhlédnout, ale ani to často neudělají. Připadala jsem si trochu hloupě, když jsme stála na červenou a kolem mě sem tam prosvištělo plnou rychlostí auto, zhusta odbočovacím pruhem. Na vesnici také není výjimkou potkat za volantem malého kluka, který tak tak vidí přes čelní sklo. Zní to sice hrozně, ale když si na tyhle realie člověk trochu zvykne a přizpůsobí styl jízdy místním, začne tu hru hrát s stejnou radostí, s jakou si jako dítě užíval řízení autíček na pouti.

Naším cílem a místem vybraným k noclehu bylo městečko Boğazkale ve střední Anatólíi, dříve chetitská metropole Chatttušaš (Hattuşaş). Tohle místo je, co se týká vývoje, přesným protikladem Ankary – z původních 50 tisíc obyvatel (kolem roku 1500 př. n. l.) spadl na nynějších 1600. A z hlavního města oplývajícího všemi výdobytky tehdejší civilizace (včetně vodovodu a kanalizace) na dnešní zablženou smradlavou díru plnou slepic hrabajících se v prachu. Hotel byl ale příjemný, všichni tam hovořili anglicky a náš pokoj měl dokonce i vlastní sprchu. Vybavení ovšem už něco pamatovalo, večere byla nepřilíh čerstvá a v koupelně to trochu smrdělo, ale to nám nijak nevadilo, vydali jsme se přece do Orientu.

CHATTUŠAŠ

čtvrtek 21. července

Ranní probuzení za tmy o půl páté prostřednictvím muezzina kvílejícího na minaretu hned nad naším balkonem bylo dost brutální. Naštvaně jsem si posvítila na hodinky a mumlala něco o tom, co je to za nekřesťanskou dobu. No ano, hned mi došlo, v čem je problém – nekřesťanská je celá destinace. Kdyby byla křesťanská, duniťady zvoní, a to každou hodinu a po celou noc.

Vyfasovali jsme opět poněkud lezlou snídaní (a to jsme si prý vybrali ten nejčistší hotel) a vydali se pěšky do Chatttušaše. Tohle město proslavil Bedřich Hrozný, ale hlavně Chatttušaš proslavil Hrozného – z místní knihovny, jedné z největších ve starověkém světě, pocházela velká část hliněných tabulek, jejichž písmo se mu roku 1913 podařilo rozluštit.

Město je i teď, kdy z něj dva tisíce let po jeho zničení zůstalo jen pár trosků, naprosto uchvacující. Leží na svazích kopce v jakési lehce nakloněné mělké míse a ze všech stran je obklopené strmými srázy, částečně uměle vybudovanými. Stavbu u vstupu jsem

vzhledem k její velikosti považovala za repliku paláce, ale je to „jen“ rekonstrukce původních hradeb. Turistický okruh má délku šesti kilometrů, a to zdaleka nevede po obvodu. V době největšího rozmachu prý bylo součástí města 7 jezer, každé sloužilo jako zásoba vody pro 10 tisíc lidí, zmíněná knihovna čítající tabulky s mezistátními smlouvami a dvěma stovkami psaných zákonů, stupňová pyramida a přes 70 chrámů. To všechno někdy mezi léty 1375–1200 př. n. l., tedy v době, kdy se u nás proháněli negramotní divoši schopní uplácat maximálně tak pár hliněných hrnců.

Celý okruh jsme si prošli poctivě pěšky, přestože se běžně jezdí autem. Nicméně chodit tu po hradbách, přelézat staré zdi, projít pod hradbami tunelem, kterým fičí chladný vzduch a přichozího zvenčí „pronásleduje“ ozvěna vlastních kroků, osahat si reliéfy a představovat si, jak tu kdysi dávno na ulicích nabízel obchodníci divným jazykem neznámá jídla, řinčely tu zbraně nezvyklých tvarů a lidé byli oblečení v úplně podivných oděvech a řešili problémy na hony vzdálené těm našim, to vše byl neopakovatelný zážitek. Navíc tam bylo nezvykle dost zeleně (aby ne, město leží výš než 1100m nad mořem), květla tam spousta kytek a hlavně poletovaly mraky úžasně barevných motýlů.

Lehce dehydratovaní jsme se dopotáceli zpět k autu, odrazili atak několika prodavačů „zaručeně pravých suvenýrů“ a autem ještě zajeli asi o 3km dál k místu zvanému Yazılıkaya, což je chrám s nejznámějšími chetitskými reliéfy. Vypadá trochu, jako kdyby někdo pustil do Prachovských skal celou výtvarnou školu vybavenou láty a nápady. Mezi skalními zákruhy jsou tam dvě přírodní místnosti bez stropu se stěnami ozdobenými spoustou postav stojících v těch divných chetitských pozicích, kdy nohy a obličeje koukají bokem, zatímco tělo je k vám otočené zepředu. Vždycky z toho mám dojem, že autor znázornil zvlášť povedenou koláž z pitevny.

Zcela umoření vedrem jsme se pak obrátili na sever a hurá k Černému moři. Silnice opět překvapivě běžela v několika pruzích (přesný počet se nedal určit) a až na občasná semaforey nebo klasické křižovatky velmi připomínala dálnici. Naprosto brutálně protнула všechna města po cestě, která ze silnice připomínala hybrid mezi divokým západem (středem vedla široká Main street), Ruskem (většinu domů tvořily paneláky) a Čínou (garážová vrata v přízemí se ráno otevřela a na celý den odhalila obchod, autodílnu, kadeřnictví, čajovnu nebo cokoliv jiného přístupného veřejnosti).

Na pobřeží Černého moře jsme narazili ve městě Samsun, údajně největším a nejošklivějším přístavu v Černém moři. Myslím, že pověst nelhala – velikost posoudit nedokážu a pro měřítko krásy nemám s tímto mořem dostatek zkušeností, ale musím přiznat, že jsem moc ošklivějších měst v životě opravdu neviděla. Baráky nevzhledné, neladící, plesnivé a polozbořené. Žádná zeleň. Odpadky.

Hustá doprava na hranici totální zácpy. A pobřežní silnice, na kterou jsme se zde napojili, nám taky na náladě nepřidala. Sbohem pohodová jízda s nezletilými řidiči, kteří pouze jezdí na červenou. Tady jsme vnikli do džungle, kde všichni předjíždí bez nejmenšího ponětí o tom, co je za zatáčkou, kličkují mezi neexistujícími pruhy, zkracují si cestu protisměrem po dálnici, vytlačují sousedy ze silnice a bez přestání troubí.

Nicméně cestou na východ pohlednost měst zvolna stoupala a když jsme opustili deltu řeky Yeşilirmak, začala se spíš podobat italským letoviskům. Takové Ünye si při zběžném pohledu nic nezadá s francouzskou Rivíerou a tady navíc svou kariéru začínal svatý Mikuláš. A když už jsme u toho, takových mytických a historických postav tady na pobřeží operovalo víc: žily zde bájné Amazonky a taky tudy s velkým lomozem projížděli Argonauti. Ostatně, ani Kolchida není daleko.

My jsme se rozhodli ubytovat se na poloostrově Yason (ano, je pojmenovaný právě podle onoho slavného Iásóna) v městečku Perşembe, poblíž kterého by prý měla být úžasná pláž s bílým pískem. Oba naši tištění průvodci tvrdili, že ve městě je použitelný jediný hotel, každý však jmenoval jiný. Bon. První z nich byl obsazený a druhý jsme nenašli. Zato jsme tak trochu omylem našli přímo na břehu moře jiný, čistý, příjemný, s výbornou kuchyní a zcela bez hostů (pro případné zájemce uvádím jeho jméno Anafor). Do oken nám šplouchalo moře, večereli jsme romanticky na trávníku pět metrů od šumících vln a navíc nám ve sklepe vyhrabali i skvělé víno. Majitel se podobal našemu brněnskému sousedovi, ale na rozdíl od něj bohužel mluvil pouze lámanou němčinou. Navzdory tomu jsme se nakonec česko-turecko-německy dokázali domluvit na všem podstatném.

Večer jsme leželi v pokoji a poslouchali uklidňujícímu šumu moře, občas přerušnému zneklidňujícím kvílením muezzina.

POBŘEŽÍ ČERNÉHO MOŘE

pátek 22. července

V noci foukal vítr nebezpečně připomínající uragán a ráno bylo dost zataženo – tohle pobřeží je prý nejdeštivější částí Turecka. K snídani jsme měli zdejší klasiku, během celého pobytu jsme v žádném hotelu vlastně nedostali nic jiného: plátek lančmítu, kus ovčích sýra, rajčata, okurek, olivy, med a marmeláda. K tomu silný sladký čaj, který co do účinků zcela nahradí kávu.

Vrátili jsme se kousek zpět po pobřeží k té „nejvyhlášenější pláži Černého moře“. Popravdě, nic moc. Z dálky od silnice sice vypadala úchvatně – bílý pruh písku svítil mezi tmavými skalami pokrytými

šfavnatou zelení –, ale z blízka to byl obvyklý humus. Na pobřežní čáru přílivu, kde se míchají smrduté organické plody moře s vyvrženou plovoucí směsí polystyrenu, dřeva a igelitů, za trochou písku plynule navázal další pruh brajglu, tentokrát z odhozených odpadků organických, plastových a hliníkových. Smrděl jinak než ten u moře, ale stejně vydatně. A bylo zamračeno. A moře bylo mělké a zakalené. A hlavně – byla jsem tam jediná v bikinách, všechny ostatní osoby ženského pohlaví byly ke koupání oblečené minimálně v dlouhých kalhotách a tričku, častěji však i v šátku nebo čádoru. Připadala jsem si tam stejně nepatřičně jako nudista, který omylem zabloudil na pláž u venkovského rybníka.

Celkem vděčně jsme se tedy vydali dál na východ po pobřežní dálnici. Staří Řekové by to tady rozhodně nepoznali: původní rybářské vesničky se tak trochu rozrostly a celé pobřeží teď tvoří jednolitá řada mnohapatrových domů – přechod mezi městy se dá poznat jen tak, že na jsou na silnici nad sebou dvě cedule – jedna s názvem obce, kterou právě opouštíte, druhá s tou, do které vjíždíte. Civilizacemilovným cestovatelům by toto pobřeží asi připadalo nádherné, domy jsou moderní, barevné, silnice široké, obklopené palmami a kvetoucími oleandry, pláže široké a písčité. Když se ale člověk koukne pořádně, vidí drobné vady na kráse: někde opuštěný nebo nedostavěný dům, jinde zaneřádanou parcelu. Oproti Bulharsku je to ovšem pořád vrchol luxusu.

Projeli jsme Giresun, dříve Cerasus, ze kterého se kdysi dávno do Evropy importovaly třešně (a z jehož názvu pochází anglické slovo cherry), a pak vjeli do Trabzonu, srdce zdejší oblasti, které údajně opěvoval už Marco Polo. Panoval tam neuvěřitelný zmatek. Městem se proplétaly stovky mikrobuseů, které zde nahrazují městskou dopravu, auta troubila a křižovala ještě hůř než obvykle. Potřebovali jsme tu zastavit, protože Mates měl v plánu získat v místním infocentru mapu pohoří Kaçkar a také jsme chtěli před cestou do vnitrozemí doplnit pár zásob. Nenašli jsme ale žádné místo na zaparkování a dokonce se většinou ani nedalo odbočit. Nakonec jsme objevili v jakési zapadlé uličce plné krámků a vyhřezlého zboží „otopark“, neboli dvůr, ve kterém bylo za nekřesťanské peníze pár volných míst k parkování. Já jsem zatím vzhledem k rannímu zážitku na pláži řešila dilema, jak moc se v tom vedru musím zahalit. Při spatření několika spoře oblečených žen, které se potloukaly kolem otoparku, jsem úlevou odložila košili s dlouhým rukávem a rozhodla se ve prospěch trička. Cíli upocení jsme opustili auto a vydali se mezi krámký nahoru do centra a až po chvíli nám došlo, že ulice stojí a zírá na nás – zaparkovali jsme totiž přímo uprostřed vykřičené čtvrti. V tu chvíli jsem si také vzpomněla na článek z průvodce, ve kterém barvitě popisovali import ruských prostitutek do této části Turecka. Prý je lze poznat podle

odbarvených vlasů a posměšně se jim říká Nataši. Zoufale jsem se snažila vtisknout mezi Martina a Vojtu a nevnímat upřené pohledy celé ulice na mou žlutou hlavu a holá ramena. A velmi mě čililo, že se touto zapeklitou situací můj manžel a syn parádně baví. Když jsem jim to s poukazem na můj důstojný stav vdané ženy a matky vytkla, smáli se, pacholci, ještě víc.

Nakonec jsme se vymotali ze změti nevěstinců a vyšplhali nahoru na náměstí k infocentru, kde jsme se dozvěděli důvod celého toho dopravního zmatku: přijeli jsme právě den před zahájením olympiády mládeže, se kterou do města přijelo na 4000 lidí z 50 zemí. Ulevilo se mi – po příchodu sportujících Francouzek a Holanďanek tady zítra už holá ramena nikoho asi nepřekvapí.

Z Trabzonu jsme úzkým údolím řeky Maçka Deresi odbočili na jih do vnitrozemí, směrem ke klášteru Sümela (Sümela Manastırı). Upravená vyspělá krajina okamžitě vzala za své. Kolem sice pořád stály pětipatrové domy, ale až vnitřky lodžii vůbec nebyly omítnuté a většina měla navíc obydlené jen jedno nebo dvě patra (zcela v libovolném podlaží). Zbytek byl ponechaný ve stavu hrubé stavby bez oken a dveří a občas i zdí. Střecha pochopitelně taky žádná. Vzhledem ke zdejšímu drsným zimám plným sněhu mi nešlo do hlavy, jako to lze zvládnout bez protečeného stropu a plesnivých zdí.

Klášter Sümela je pro Turky něco jako pro nás Karlštejn, a to kupodivu asi opravdu pro všechny místní národy a náboženství bez rozdílu. Zdejší kult vznikl na samém úsvitu křesťanství, když sem roku 385 připlulo jistý zdatný obchodník Barbanáš, který tvrdil, že je vlastníkem ikony Panny Marie namalované samotným sv. Lukášem a že se mu navíc od zmíněného světce dostalo ve snu přesné vize místa, kde by se tato vzácnost měla nadále uchovávat. Místní, asi nepřiliš inteligentní obyvatelé přesvědčil, že je potkalo to neuvěřitelné štěstí, že prorokované místo je nahoře ve skále nad jejich údolím. Zajistil si tak nadosmrtní bezpečné útočiště s pravidelným a bezplatným přísunem zásob. Šikovný chlapec.

Někdy v 6. století jeho řečtí následovníci nahoru na skalní stěnu k jeskyni s ikonou jako balkon přilepili klášter pod názvem Panayia tou Melas (Panna černé skály). Dnešní jméno Sümela vzniklo jeho postupným komolením ve všech těch jazycích, co se tu během věků vystřídaly – něco jako tichá pošta skrz staletí. Ve třináctém století to tam nahoře vyspravili natolik, že se klášter dokonce stal korunovačním sídlem králů místní dynastie Koménovců. Počítám, že korunovační hostiny mohly mít docela dramatický závěr, když se opilí hosté začali vysoko nad údolím v úzkých prostorách trčících ven ze skály potácet do svých komnat. Černou madonou pak adoptovali i sultáni, kteří k řeckým mnichům začali přijíždět s dary, doufajíce, že svatá matka také podělí nějakým tím zázrakem – muslimové dříve bývali docela pragmatičtí. Tak jim to všem klapalo

až do začátku 20. století, kdy vypukla řecko-turecká válka a mniši pak odešli poněkud ve spěchu. Klášter vzápětí vyhořel, ale relikvie byla natolik dobře ukrytá, že zůstala v bezpečí až do roku 1931, kdy ji za dost dramatických okolností dokázal jeden vplíživší se mnich spolu s jinými poklady vyzdvihnout a odvézt do Athén.

Tolik k historii. Dnešek je, jako na mnoha takových místech, zcela ve znamení obchodu: místo modliteb tu vidíte jen tlačeni aut, krámků, prodavačů a návštěvníků, vesměs muslimů. Obchod překonal i dávné spory, takže se tu na jednom pultě dá koupit ikona Panny Marie i muslimský svatý text. Propletli jsme se tím zmatkem a ubytovali se v posledním volném bungalovu, který dost připomínal velmi spoře vybavenou chatičku na pionýrském táboře. Tedy až na její cenu, ta se spíš blížila luxusnímu hotelu na pobřeží. Voda v záchodě netekla vůbec nebo pořád, teplá voda taktéž, čistotou taky zrovna neoplýval. Jeho dominantou byla velká kamínka a tlusté deky – tato oblast je přikrytá sněhem víc než pět měsíců v roce a ani nám tu nebylo zrovna vedro. Dilema, zda si obléci dlouhé rukávy, jsem po setmění už vůbec neřešila.

SÜMELA A KAÇKAR DAĞLARI

sobota 23. července

Nahoru ke klášteru se nám podařilo vyrazit už o půl deváté, ovšem za cenu vynechané snídaně. Udělali jsme ale moc dobře, protože starými schody pro pěší jsme nahoru šlapali úplně sami. Ve vzduchu o 100% vlhkosti to bylo poměrně vyčerpávající, i když vlastně ani nebylo moc horko – nahoře dokonce bylo jen kolem 20°C. Vede tam samozřejmě i pohodlná asfaltová silnice pro auta, kterou jezdí všichni ostatní, tu ale Mates zavrhl jako něco vhodného jen pro úplně bábovky.

Štrápce ovšem stála za to – klášter je sice opravdu dost zničený, momentálně opravovaný a částečně nepřístupný, ale pořád impozantní. Jeho srdcem je ona černá skála s jeskyní, ke které se pod převis nalepila většina budov, celý chrám a polovina nádvoří. To je z druhé strany doplněné dalšími budovami, které zneklidňujícím způsobem visí nad propastí. Už jsem takových staveb pár viděla, co však ze Sümely dělá jedinečnou záležitost, jsou fresky, jimiž je vyzdobené každé volné místečko chrámu i skály, a to venitř i vně (jak jsem už zmínila, celá stavba je pod převisem a tedy chráněná před rozmary počasí). Fresky jsou v duchu řeckého stylu členěné do obdélníkových sekcí, ve kterých jsou zobrazení poněkud šilene vypadající svatí, a oplývají přemírou zlata a ostrých barev. Vznikaly od 14. až do 19. století, kdy se doba změnila a místo tvorby nových fresek začali návštěvníci zdi „zdobit“ svými podpisy. Defilé podpisů začíná řeckou abecedou, a dál přes azbuku a turečtinu

došel pokrok až k dnešní angličtině, ruštině a němčině. Velká část postav má taky odškrábané hlavy, výsledek muslimského názoru na zobrazování lidí. A návštěvníci nejpodnikavějšího ducha prý dokonce pár ikon zručně odřezali a odvezli na prodej. Přes to všechno klášter zůstal velmi krásným a působivým místem a nezbyvá než doufat, že pokusy turecké vlády o jeho opravu nepovedou k ještě větší devastaci.

My jsme zde potkali první Čechy na naší cestě, trochu nesourdou dvojici otec – dcera, případně starší pán – jeho zbrusu nová přítelkyně, poznat se to nedalo. Ale spíš než s nimi jsme si dobře popovídali s blahobytně vypadajícím Turkem, starostou jednoho z těch příbřežních měst, který se velmi rád pochlubil svou angličtinou (tvrdil, že ve „svém“ městě je jediný, kdo tuto dovednost ovládá) a byl svou světovostí natolik nadšený, že se nechal se přesvědčit, že i s rodinou zvládne dobrodružně netureckou pěší cestu dolů. Nahoru tou dobou už proudily takové davy lidí, že mi přestalo být líto zmeškané snídaně.

No a tím jsme skončili s klášterem a sjeli zase zpět do přeplněného Trabzonu, kde se už navíc tou šléjící dopravou proplétali trénující sportovci. Zajímalo by mě procento úmrtnosti třeba takových cyklistů z Belgie, zvyklých na cyklostezky a absolutně přednost v jízdě, kteří naivně vyrazí trénovat na místní komunikace. My jsme raději odjeli dál na východ tím kontinuálním příbřežním městem, směrem ke Gruzii.

Zhruba po 100km jsme zase odbočili do vnitrozemí. Měli jsme v plánu strávit zbytek dne, a když to bude stát za to, tak i celý další den, poznáváním hor Kaçkar Dağları. Dočetli jsme se o nich, že jsou liduprázdné, divoké, ale trošičku v nich hrozí deštivé počasí. Tolik teorie, a teď popíšu praxi: přšlo už na pobřeží. Se stoupající výškou neubývalo deště ani aut, zato rapidně ubývalo teploty. Když jsme dorazili do výchoďště zvaného Ayder, museli jsme konstatovat, že a) jsme v jednovaječném dvojčeti Malé Fatry, b) nějaký šílenec sem postavil pětipatrové hotely a pod nimi vybudoval cikánský bazar, c) je pouhých 15°C a d) lije jako z konve. Mates někde vyčetl, že autem je možné pokračovat ještě asi 10km dál po horské cestě. Řekli jsme si, že Turci to se svými poněkud obstarožními auty nahoru zvládnout nemůžou, a tak jsme se vydali dál do hor s představou klidného večera uprostřed divočiny, kde budeme na jedné straně odhánět divoké vlky a medvědy a na druhé hledět na klidný západ slunce nad liduprázdným údolím. Po půlhodině smýkání jsme byli na vysněném místě, které si před námi bohužel vysnilo už několik stovek jiných lidí. Bylo tam asi pět mobilních hospod s lavičkami krytými plachtou proti vytrvalému dešti, snad stovka stanů a jako koruna všeho nějaké turecké závody v off-road jízdě, takže tím vším se sem a tam proplétaly túrující teréňáky.

A navíc veškerý výhled zakryly nacucané mraky, které se plazily po úbočí všech kopců.

Vzdali jsme to. Najedli jsme se v jedné z těch hospod a zbaběle uprchli zpět na horké, ale suché pobřeží. Po něm jsme se přesunuli co nejdál to šlo a pouhých 15km od Gruzie v městě vtipně nazvaném Hopa jsme to znovu zkusili s pohořím Kaçkar, tentokrát pouze jako tranzitem dál do Kurdistanu. Údolí, kterým jsme projížděli, jakoby z oka vypadlo tomu předešlému. Vinulo se kolem dost divoké řeky vhodné pro rafty (a taky že se tam provozují), s neuvěřitelně strmými svahy porostlými čajem. Sklizeň byla právě v plném proudu a u silnice se kupily ošátkované babky v zástěrách s nůžkami plnými sklizené úrody. Koryto řeky překonávaly visuté dřevěné můstky (moderní výroba), odvážným obloukem klenuté kamenné mosty (staletí stará záležitost) a lanovky, často se šplhající k domu desítky metrů vysoko ve svahu. Kolem silnice i na vozovce se potulovaly maličkaté krávy, které vypadaly, jako by uprchly z betlémy velikosti 1:3, a usilovně přispívaly k všeobecnému zmatku na silnici. A pak tu byly samozřejmě ty ošklivé nedostavěné domy podobné krabicím z velkoskladu.

Celkový dojem bezútesné zanedbanosti brzy doplnila gigantická přehrada, která by mezi těmi strmými kopci vypadala moc pěkně, kdyby neměla nechutně blátivou až bahnitou barvu a neskutečně zaneřádané břehy plné odpadků. Na jejím konci jsme v houstnoucím šeru dorazili k centru zdejší oblasti, městu Artvin, kde jsme se rozhodli přenocovat.

Na první pohled vypadá Artvin přes poslední bahnitou zátoku úchvatně – šplhá po téměř kolmých svazích výš a výš až do zamížených vrcholků. Když jsme do něj vnikli po ostrých serpentínách, druhý pohled byl velmi bezútesný: odpadky, nedokončené domy, oprýskané zdi a zase odpadky. Domy, z dolní strany strašně vysokánské, jsou z druhé strany svahu jen poloviční. Klikatili jsme se nahoru desítkami serpentín za usilovného vedení naší navigace, která bez oddechu hlásila: zahni doprava, zahni doleva, zahni doprava... až jsme dorazili k vybranému hotelu Karahan (a to vybranému pečlivě podle průvodce, který upozorňoval, že většina ostatních hotelů funguje jako nevěstince). I přes obrovský nápis na průčelí jsme nedokázali objevit, kterou z garáží či krámků v přízemí bychom měli vniknout dovnitř osmipatrového domu. Najednou mě popadla nějaká žena za ruku a posunky mě vlekla do špinavého tmavého průchodu, kde nás nacpala do ještě špinavějšího prošlapaného výtahu a poslala nahoru do pátého patra. Vystoupili jsme v luxusní, dřevem a mramorem obložené recepci velmi příjemného a čistého hotelu. Disponoval dokonce i důstojným mramorovým vchodem, přístupným v pořadí z asi pátého dvorku za hlavní ulicí,

zato přímo ze země – páté poschodí se na horní straně svahu stalo přízemím.

Před večerí jsme se šli trochu projít a třetí pohled na město pořádně zblízka nám zase spravil náladu. Za špinavými fasádami a zaprášenými výlohami se skrývaly pěkné a čisté obchody s luxusním zbožím, samoobsluhy s potravinami snesly srovnání s kteroukoliv západní zemí a lidé byli moc příjemní. Většina žen chodila s rozpuštěnými vlasy bez šátků. Kluci na nás se smíchem pokřikovali pěknou angličtinou, zjevně nadšení, že ji dokážou využít. Celým městem projížděly nekonečné svatební kolony ověnčených, blikajících a troubících aut a autobusů. Když to vezmu kolem a kolem, ten třetí pohled se mi moc líbil.

POD ARARATEM

neděle 24. července

Po snídani jsme nasedli do auta a bez meškání sešplhali zpátky dolů k přehradě a hned zase začali šplhat nahoru na protější svah. Otevíraly se nám stále krásnější výhledy zpět na Artvin a na neuvěřitelně rozsáhlé zemní práce v jeho okolí – budovala se tam další přehrada a související silniční síť, a protože okolní svahy zřejmě měly sklon sjíždět dolů, výsledkem byly kilometry čtvereční vybetonovaných, vyzděných, armovaných a řadou dalších způsobů zpevněných ploch.

Naše další cesta vedla těsně kolem řeky Berta Suyu, která se malebně kroutila mezi skalami a velmi strmými svahy a okolní zeleň doplňovala bouřící hnědou břechkou. Turci to vše ještě vylepšili další obrovskou porcí stavebních prací, tady se pro změnu stavěla nová dálnice s mosty tyčícími se v neuvěřitelné výšce nad roklí. Říkala jsem si, jak je dobře, že tudy projíždíme letos, a ne až po dokončení dálnice, ze které všechen ten půvab neuvídíte. Šplhali jsme se těsně podél řeky výš a výš, fikovníky a olivy pomalu vystřídaly lísky a ořechy, ty pak borovice a smrky, a když zůstala jen tráva, byli jsme před průsmykem ve výšce 2640 m n. m. Čekali jsme na druhé straně nějaký sešup dolů, ale ouha, za průsmykem byla rovina – náhorní planina porostlá žlutou travou a sem tam žlutými obilnými poli, jejichž hranice se nedaly moc rozeznat, ale rozhodně měly daleko do našich pravoúhlých struktur. Mezi tím vším se potulovala, mísila, pletla a na silnici zavazela ta nejpočetnější stáda krav, ovcí a koní a gigantická hejna těch nejdrzejších hus, jaké jsem kdy v životě viděla. Většinu z nich opatrovali pastevci, občas seděli na koni, občas šli pěšky. Navzdory tomu, že se na polích se pracovalo s traktory a jinou moderní technikou, všichni bydleli v jakýchsi blátem oplácaných zemljankách, které pokrokovější z obyva-

telů přikryli modrým igelitem. Počítám, že je to asi praktické, ale ke kráse krajiny to rozhodně nepřidalo.

Projeli jsme hlavní město provincie, šestnáctitisícový Ardahan, který tak trochu nepatřičně uprostřed všech těch hemžících se stád a hejn vystrčil k nebi několik ulic tvořených těmi nevzhlednými a nedostavěnými krabicemi, které Turci tolik milují.

Za Ardahanem pokračovala velkoryse široká šestiproudá dálnice bez pruhů, na které naprosto nebylo výjimkou předjíždění se tří aut v jednom směru a pokus nacpat mezi ně a traktor další auto z protisměru (přestože provoz byl spíš řídký a stačilo by počkat tři vteřiny na úsek, kde nejede, a ani dalších deset minut nepojede vůbec nic). Když z povrchu zmizel asfalt a nahradil ho na makadam plný děr a kaluží, dopravní chaos se ještě prohloubil o snahu vyhnout se jámám a najít si rovnější místo v kterékoliv části plně šíře silnice. Jízda mi trochu připomínala paličkování.

Asi 20 km před Karsem nás stopli tři pastevci, jeden hodně starý, dva poměrně mladí, a chtěli svézt do nejbližší vesnice. To jsme pochopili až po dost dlouhé době, protože nehovořili žádným srozumitelným jazykem, a to včetně zeměpisných názvů. Ten nejmladší z nich sice hrdě prohlásil, že když pracoval v Iráku, naučil se anglicky, ale to byla taky bohužel jediná věta, kterou v angličtině ovládal. Že jsme na místě nám dali nájevo bušením do sedadla a nesrozumitelnými výkřiky, a pak nás pozvali na čaj. Vyplili jsme ho s nimi na neuvěřitelně špinavé ulici za hlubokého mlčení a povzbudivých úsměvů.

Další stopaře jsme nabrali o pár kilometrů dál, tentokrát šlo o belgickou dvojici, která s námi měla společný cíl, trosky města Ani. (V této souvislosti musím zmínit ještě včerejší stopaře, které jsme v hustém lijáku nabrali při svém úprku z Kačkaru. Byl to velmi dobře anglicky hovořící biolog, vysokoškolský učitel a specialista na motýly, který byl se svou sestrou, kosou a srpem připravit rodinou horskou chatu na návštěvu přátel. Počítám, že oním rodným domem byla jedna z těch hliněných začouzených, igelitem pokrytých chatrčí.)

Místo zvané Ani leží přímo na arménské hranici a v polovině 10. století ho vybudovali jako hlavní město Arménie. Proč ho ovšem postavili na opačné straně, oddělené od Arménie hlubokou roklí s divokou řekou na dně, je mi trochu záhadou, ale dnešním Turkům se tahle přírodní překážka docela hodí – díky ní můžou turisty vypustit do neklidné zóny, vydělat na vstupném a nebát se o jejich bezpečnost. A to je dobře, Ani je úchvatné. Mladší oproti Chattušaši o dva a půl tisíce let nemá sice jeho mystický nádech, ale zato má několik staveb ještě relativně stojících. Kdysi tu žilo přes 100 000 lidí a jako na kolotoči se střídaly národy a náboženství, takže pů-

vodně křesťanská katedrála byla neustále přeměňována na mešitu, zpět na kostel, zase na mešitu a tak pořád dál, jako při nějakém bláznivém historickém ping-pongu. Nakonec tomu učinili přítrž Mongolové, kteří vyhnali všechny ostatní, a protože tyto kočovníky města nezajímala, klidně to celé za přispění jednoho menšího zemětřesení nechali spadnout. Od 14. století tedy Ani klidně zarůstá plevelem a slouží k potěšení náhodných návštěvníků. A má jim co nabídnout – díky divoké historii tam najdete plnou ukázkou všech kultur, které se krajinou prohnaly: ústřední stavbou je pravoslavná katedrála s propadlou kopulí, dále pak gruzínský kostel, chrám sv. Řehoře s úžasnými freskami, první seldžucká mešita v Anadolii i s minaretem (která ze všeho nejvíc připomíná pivovar), rotunda působivě ukrojená bleskem, takže vypadá jako polovina bochníku, i obrovská pevnost na přilehlém kopci, která sloužila k obraně toho či onoho momentálního uživatele. A samozřejmě hrady a spousta trosek obyčejných domů a dalších staveb. A to celé je jako pěkný dárek velmi úhledně zabalené do jednotného stylu, který kupodivu všichni ti dobyvatelé dodrželi: všechny stavby jsou vybudované z rudých kamenných kvádrů pro ozdobu doplněných žlutou a červenou. Hluboko pod nohama nám bouřila modrá divoká řeka, okolo červenými kameny prorůstala zeleň a nad hlavou nám pražilo slunce, které pak zakryly dramaticky černé bouřkové mraky. Odcházeli jsme nadšení a kupodivu jsme ani nezmokli.

Cestou k autu jsme dohnala velmi početnou tureckou rodinku se třemi pubertálními a chichotajícími se dívkami, které zřejmě natolik uchvátily moje krátké na blond odbarvené vlasy, že se mě pokoušely „nenápadně“ přes rameno fotit na mobil. Když se mi pak pochlubily jedinou anglickou větou, kterou ovládaly a která zněla „What´s your name?“, vzbudilo moje jméno takovou senzací, že jsem z Ani odcházela doprovázena mnohohlasnou ozvěnou Yvetta, chichichi, Yvetta, hahaha, Yvetta. Docela by mě zajímalo, co mé jméno v turečtině znamená.

Podél arménské hranice jsme pak pokračovali dál na jihovýchod mezi nádhernými rudými a žlutými kopci, které bohužel Turkové využívají jako zdroj písku a kamene – že se na turistech dá vydělat mnohem víc, jim asi ještě nedošlo. Nad tím vším se tyčil zvolna rostoucí majestátní Ararat se zasněženou špičkou, uprostřed zamračené oblohy zcela zalitou sluncem. Jak jsme pořád vybíhali z auta a všechno si to fotili, míjela nás auta plná Kurdů, kteří na nás mávali a volali, zjevně nadšení, že se k nim někdo cizí přijel podívat. Tohle absolutní nadšení nás provázelo pak už celým Kurdistánem, skoro bych řekla, že jsme budili trvalou senzací.

Na noc jsme se ubytovali v naprosto nezajímavé díře zvané Iğdir, zato v moc pěkném hotelu, kde se mohli přetrhnout tak, že nám dokonce dvakrát bez vyzvání přišli na pokoj seřídít klimatizaci

a televizi. Seřizovací pán vypadal inteligentně a velmi dobře hovořil rusky – člověka (možná nespravedlivě) napadlo, v jakém asi cvikovém táboře k této dovednosti přišel. Jako zaměstnanec hotelu byl ovšem dokonalý.

Až šokující přívětivost nás provázela i při večeři, která byla mimochodem vynikající, srovnatelná s jakýmkoliv gurmánským zařízením u nás. V Evropě vám ovšem na závěr nepolijí ruce růžovou vodou a budou za jídlo chtít cenu řádově vyšší. Ale taky se vám tam nestane, že budete jediná ženská v podniku a všichni na vás budou koukat jako na nějaký hodně divný artefakt. Nicméně i přes Matesovo zjevné faux pas, že si něco tak nevhodného, jako je manželka, s sebou přivedl na večeři, se k němu, a dokonce i ke mně, chovali neuvěřitelně zdvořile a mile a byl to moc krásný večer.

V SRDCI KURDISTÁNU

pondělí 25. července

Den nezačal nejlépe, protože Matesem vysněný palác İshak Paşa Sarayı byl jako každé pondělí zavřený. Když ho můj muž nešťastně obíhal ze všech stran a snažil se najít nejlepší pozici na focení, my s Vojtou jsme museli konstatovat, že zase tak o moc nepřišel – stavba je to poměrně nová (dokončená v 18. století), namíchaná ze všech slohů dostupných v oblasti a okolí a vypadá trochu jako produkt Bollywoodu. Ještě ke všemu ji turecká vláda začala opravovat s citlivostí hodnou socialistického realismu a místo chybějících kopulí nahoru instalovala obloukové sklobetonové střechy, které někomu zřejmě zbyly po stavbě autobusového nádraží.

Místo placené prohlídky jsme si tedy aspoň vyjeli pro lepší výhled nahoru na parkoviště, kde piknikovalo mnoho kurdských rodin. Od všech skupin se ozývaly halasné pozdravy, všichni na nás mávali a usmívali se. Nikdy by mě nenapadlo, že zrovna v Kurdistánu si budu připadat jako na návštěvě u milovaných příbuzných – sice už z ostatních muslimských zemí vím, jak tito „smrtně nebezpeční teroristé“ mají rádi návštěvníky a jak jsou pohostinní, ale s tak velkou a nefalšovanou srdečností jsem se opravdu ještě nikde nesetkala.

Nahoře nad parkovištěm se tyčil ostroh s uzočkým skalním oknem slibujícím výhled do krajiny a cestou se k nám bohužel přidal i produkt všech turisty navštěvovaných míst v chudších krajích – kluci, kteří za nějakou službu, v tomto případě provedení oknem, chtějí „money“. K jejich cti však musím říct, že nám tam opravdu měli snahu pomoci s přenášením věcí, trpělivě stáli při focení a dost dlouho jim trvalo, než začali s požadavky. Kromě peněz taky zkusili žádat o „cigaretts“ a „beer“, přičemž musím podotknout, že jim bylo tak kolem deseti let. Bonbóny je sice trochu zklamaly, ale zmizely

v nich jako malina. A jako bonus nakonec získali pohled na mého muže rozhodnutého procat se k výhledu stůj co stůj, který v úzkém skalním hrdle málem uvázl a kluky tak přivedl k extázi nezvladatelného veselí.

Jako další bod programu Mates zatoužil uvidět íránskou hranici, podle všeho jen proto, aby ji mohl přihlásit na Gowallu (geolokační hru pro iPhone) a vypadat pak před podobně postiženými magory, kteří se tou dobou usilovně přihlašovali před hradem Hluboká nebo Eiffelovkou, jako opravdový chlapák. Takže jsme jeli 35 km po naprosto nezajímavé silnici se zcela neměnným Araratem po levici a pustou plání po pravici, druhou polovinu cesty navíc i kolem nekonečné řady kamionů čekajících na přechod. Aby Matýsek ospravedlnil tento poněkud výstřední čin, prohlásil, že zde uvidíme přírodní anomálii, kráter užnevímjaksejmenoval. Po vytouženém přihlášení na Gowallu jsme tedy od celnice zahuli na polní cestu a vydali se podél hranice lemované zátarasy a střilnami obloženými pytlí s pískem. První vojenská hlídka se samopaly nám odebrala pasy a poslala nás do náruče druhé hlídky, která nás pustila do země nikoho. Za mohutnou šípkou na „Crater“ jsme tam našli jámu velikosti a obsahu větší žumpy, obehnanou dráty. Za představa, že právě stojíme bez dokladů v politicky značně nestabilní oblasti, obstoupení množstvím po zuby ozbrojených vojáků na obou stranách hříště a zíráme do přerostlé latríny, ve mně vzbudila záchvat smíchu, jen lehce hysterický.

Doklady jsme ovšem bez problémů dostali zpět a konečně jsme se vydali na západ směrem k opravdu zajímavým místům, konkrétně k jezeru Van. Cesta srdcem Kurdistánu mi naprosto učarovala – neuvěřitelně krásná příroda s tak přívětivými lidmi mi zůstane dlouho v paměti. Černá lávová pole prorůstala svěží zeleň. Auta na nás troubila a jejich posádky nadšeně jásalý. Pastýři krav a ovcí se na dálnici kymáceli na oslu a doprovázeli je obrovští psi. Dívky v barevných šátcích na nás vesele mávaly. Kníratý stařík nehybně stál s jednou nohou opřený o obrubník a vypadal jako by byl modelem na sochu kozáka. Kurd s vizáží byznysmena s mobilem u ucha si nás zastavil, celou cestu autem protelefonoval, a pak nám za odměnu věnoval něco jako turecký růženec. Křížovatku zatarasila svatba v restaurantu s obrovským kruhem tancujících lidí. A všichni Kurdové bez rozdílu na nás volali při každém vystoupení z auta „hello, wellcome“ a „merhaba“.

A pak jsme dojeli k jezeru Van (Van Gölü), obrovskému jako moře a stejně tak krásnému. Hladinu má 1719m nad mořem a je dlouhých 120 km dlouhé. Obklopují jej maličké hájky, malebné skály a ty nejzlatější lány obilí, jaké jsem kdy viděla. Zatoužili jsme se v něm vykoupat, a tak jsme se odpojili od asfaltky a po polní cestě dojeli na břeh, kde tábořily sem tam roztroušené rodiny Kurdů.

Děti a muži se v plavkách vesele koupali a plně oblečené ženy stály po pás ve vodě a praly prádlo. V šatech se mi do vody nechtělo a ze svých bikin jsem byla trochu nesvá, ale nakonec jsem neodolala a vlezla do vody. Pocit byl stejný jako se koupat v mydlíčkách – jezero je bezodtokové, slanost dosahuje 19% a kromě chloridu sodného obsahuje hodně jedlé sody a jiných zásaditých solí, takže je velmi alkalické. Proto tolik praden. Když jsme se převlékli, oddělily se od jednoho auta dvě Kurdky a přišly se nám vážně představit, pozdravily nás a požádaly, jestli by se si nás mohly vyfotit na mobil. Měla jsem dojem, že se tady trochu zaměnily role a za turistickou atrakci jsem tu my.

Nejkrásnějším historickým místem u jezera Van je gigantický sel-džucký hřbitov ve městě Ahlat. Jedná se o celkem logický produkt politické nestability této oblasti, kde už celá tisíciletí bojuje každý s každým, ale navzdory názorovým rozdílům živých obyvatel se shodli na jednotném místě posledního odpočinku těch zabitych. Tufové náhrobky porostlé lišejníkem se opile naklánějí na všechny strany a v pichlavé trávě plné pasoucích se želv se táhnou doslova od obzoru k obzoru. Odchytila nás tam nezbytná skupinka místních dětí, jejichž guru mluvil docela plynne anglicky. Kupodivu si opravdu chtěli jen popovídat, pochlubit se svou angličtinou, kouknout se na svoje fotky na displeji a ukázat nám zajímavé náhrobky, aniž by za to něco chtěli. Pěkné.

Přespát jsme se rozhodli poprvé v divočině, konkrétně v kráteru sopky Nemrut Dağ, 2240m vysoko. V zapadajícím slunci jsme tam vyjeli po příkré silniče a utábořili se mezi pastevci ovci. Kráter je gigantický (7km v průměru), obsahuje několik jezer a drží si vlastní mikroklima, díky kterému je plný svěže zelených olší a bříz, takže jsme měli naprosté soukromí. Udělali jsme si nádherný večer s čajem a kytarou pod oblohou tak plnou hvězd, jakou nikde v Evropě plně pouličních lamp nevidíte.

KAM SE POHNEME, TAM DOSTANEME ČAJ

úterý 26. července

V noci mi byla příšerná zima, nadmořská výška byla znát. Navíc kolem auta hlasitě rylo nějaké zvíře v odpadcích a docela mě děsilo, než mi došlo, že to bude nejspíš prase nebo pastevecký pes. Ráno jsem se probudila ztuhlá, ale slunce brzy vyhnalo teplotu k obvyklé pětatřicítce. Když jsem šla mezi stromy „na záchod“, zakopla jsem o želvu, která vypadala podobně zmrzle jako já. Hned po snídani nás navštívil Kurd, jehož stan jsme viděli večer postavený asi o 100m dál. Omlouval se, že včera už spal a ráno že jsme zase spali my a že máme přijít na čaj. Mates ale spěchal fotit kráter za ranního slunce, tak jsme ho s díky odmítli a tiše doufali, že jsme

ho tím neurazili. Přitom ho musela chudáka budit Vojtova noční kytara...

Ujeli jsme pár set metrů k jezeru a sotva jsme vystoupili z auta, hnala se k nám další kurdská rodina, která si sem z města přijela udělat dopolední piknik. Pozvali nás na čaj a jakmile jsme přijali, hned i na jídlo. Podle místního obyčeje nás genderově oddělili – já jsem byla usazena na ženskou deku, hochy si slavnostně odvedli mimo dohled a usadili do pánské skupiny, které naše dámská jednotka pravidelně dodávala proviant. Nevím jak chlapi, ale naše ženská skupina vedla konverzaci výhradně v turečtině a dokonce jsme se na pár věcech dokázaly i domluvit – na počtu dětí, jejich věku a podobně. Jen jsem je myslím trochu rozladila tím, že jsem přinesla naše perníčky, protože se tady zjevně nehodí, aby jídlo dodával host. Vrátili mi je bez ochutnání.

Když jsme se konečně rozloučili a vydali se na okraj kráteru, parno dosáhlo maxima. Auto jsme zaparkovali v sedle a pěšky vyrazili na nejvyšší vrchol. Pomínu-li pražící slunce a horko, nemělo to chybu: po pravé straně se rozkládal obrovský kráter s několika neuvěřitelně modrými jezery a svěží zelení, po levé straně se v mnohem větší hloubce tetelilo zamřené jezero Van, okolní hory a město Tatvan, všude kolem nás kvetly nádherné kytky všech barev, rostly zvláštní traviny s bílými „vousy“ vlajícími ve větru, dýmaly pýchavky, které vypadaly jako plechovky plné hnědofialového prachu, poletovali úžasní motýli všech barev a velikostí, trpýtily se skály plné obsidiánu, který se blýskal jako drahokamy, kvetly něžné šípkové růže vysoké 10cm a jako bonbónek se nakonec otevřel výhled na opravdovou raritu – turecké lyžařské středisko čítající jednu lanovku. Ušli jsme sice jen 6 km, ale zato s převýšením 650 a cílovým bodem ve výšce 2840 m n. m. V tom vedru nám to dalo pořádně zabrat, ale byli jsme tam zcela sami a byl tam klid a ticho.

Z Nemrut Dağı jsme se přesunuli kousek dál od jezera Van do města Bitlis, které má údajně návštěvníkům nabízet kupu památek, pevnost, metresu a starou mešitu. Doufali jsme, že to bude lepší volba, než turisty více navštěvovaný Tatvan. A opravdu to skvělá volba byla, i když jsme památku neviděli ani jednou. Ale popořadě. Poprvé od pobřeží Černého moře jsem si troufla převzít volant a do Bitlisu jsem za mohutného mávání a troubení vjela jako nějaká rarita, zejména i proto, že jsme se po tom horském zážitku zapomněla vhodně obléct a za volantem transportéra jsem seděla jen v tílku.

Ubytovali jsem se v hotelu, kde nás velmi úslužně, ale trochu nemotorně vyvlekli po příkrých schodech do třetího patra a po neuvěřitelně dlouhém hledání klíče spojeném s mnohým běháním nahoru a dolů a prohledáváním ostatních pokojů nás ubytovali. Pokoj měl na dveřích celkem stručný ceník, v němž byla hlavní položkou

hodinová taxa za pronájem. Začala jsem věřit průvodci, který upozorňoval, že v těchto oblastech nemají být turisté překvapení, když hotel funguje zároveň i jako nevěstinec.

Abych učinila zadost slušnému chování, se zařatými zuby jsem na sebe navzdory šílenému vedru navlékla dlouhé kalhoty a přes tílko si přetáhla halenku s dlouhými rukávy, v domnění, že teď jsem místní mravy pro jednou zvládla na jedničku. Vyrazili jsme se projít po pamětihodnostech, ale jako atrakce jsme spíš působili my. Celé město na nás mávalo, jedna skupinka v prvním patře činžáku se dokonce celá seběhla na terase a vysloveně si nás užívala. Po pár desítkách metrů jsme zjistili, že jsme asi zvolili špatnou trasu, otočili jsem se tedy a vraceli se zpět. Zmíněná skupina už sbíhala dolů na ulici a doslova nás odvěkla domů „na čaj“. Byli to moc milí a pěkní lidé, vysocí, štíhlí, s evropskými rysy a krásnými očima. Pokud se nám podařilo pochopit, jednalo se o rodinu skládající se z babičky (zhruba v mém věku), které se prokazovaly náležitá úcta a složitě se jí děkovalo za jídlo a pohoštění (upozornila jsem Matesa s Vojtou, že některé místní zvyky by se mohly zavést i u nás), a mnoha jejích potomků: svobodného syna (hlavy rodiny a majitele bytu), vdané dcery s manželem, svobodné sedmnáctileté dcery, svobodné dvacetileté sestřenice, mimochodem opravdu mimořádně krásné, další ženy s dětmi, ale bez manžela, a neurčitěho počtu dětí. Posadili nás na terase a začali hostit. Anglicky znali jen několik slovíček, a tak jsem vytáhla kapesní tureckou konverzaci, kterou jsem do té doby považovala za naprosto nepoužitelnou záležitost. Ovšem v situaci, kdy si vůbec nijak nerozumíte a jako jediný prostředek máte tuto útlou knížečku, můžou mít věty typu „Nechcete si jít zaplavat?“, „Půjdeme si zatančit?“ nebo „Jsem nemocný a mám asi horečku“ neopakovatelný půvab. Byly jak zdrojem veselí, tak i velmi matoucím nástrojem. Než jsme pochopili, že po nás nechťejí peníze, ale naopak nás ujišťují, že když zůstaneme na večeři, nic za to nebudou chtít, docela to trvalo.

Poté, co jsme pozvání přijali, vyskytl se další problém. Mladší ženy – svobodná dcera a sestřenice – mi v konverzační příručce pořád ukazovaly výrazy jako „spodní prádlo“, „koupelna“ a „upravit make-up“. Dovtípila jsem se až poté, co mě před večeří odvedly do ložnice, sundaly z mě moji halenku a navlékly mi místo ní tlusté vyšívané tričko s dlouhými rukávem. Pod halenkou totiž bylo výstřihem vidět kousek tílka (asi tak 3 cm), díky čemuž jsem nebyla vhodně oblečená k večeři. Dokonce si myslím, že jsem na babičku působila velmi frivolním dojmem, asi jako by si moje děti domů na večeři dovedly tanečnici u tyče v jejím pracovním oděvu.

Večeře se podávala v obyváku na podlaze a byla vynikající a tak strašně sytá, že jsme se po jídle málem nezdvihli ze země: turecký guláš zvaný džuveč (güveç), vynikající čorba (çorba, luštěninová

polévka), kopce rýže a chleba, okurkový salát s jogurtem a kysané okurky a kapie. Fantastická ukázka toho, že turecká kuchyně je jednou z nejlepších i mimo drahé restaurace.

Hrdě nás také provedli po bytě a poukázali na jeho exkluzivitu spočívající zejména v těsném sousedství s měšitou (ranní probuzení prostřednictvím muezzina nad hlavou jsem už popisovala, takže bych si s tímto hodnocením dovolila lehce nesouhlasit). Byt bych charakterizovala jako velmi stísněný. Z maličké obytné terasy se vešlo přímo do obýváku, zhruba šestnáctimetrového, z něhož byly přístupné dvě ložnice, kuchyně a koupelna, všechny místnosti sice čtvercové, ale opravdu zatraceně malé – asi tak poloviční oproti obýváku. Netuším, jestli tam opravdu bydleli všichni, ale rozhodně museli být v noci nacpaní jako makrely. Na druhou stranu musím říct, že všechno měli pěkně zařízené, čisté, na stěnách obrazy, na zemi koberec, průběžně pořád zametali drobky na zemi a v kuchyni měli obrovskou novou a velmi nacpanou ledničku.

Pomocí konverzační příručky nás podrobili hotovému výslechu: v jakém jsme rodinném vztahu, kolik máme dětí a hlavně nám pochválili opravdu všechno: barvu očí, hodinky, náušnice, prstýnky (a pořád ujišťovali, že nic z toho rozhodně nechťejí darem). Nejvíce je samozřejmě fascinovala moje odbarvená a nakrátko ostříhaná hlava, připadala jim neodolatelně vtipná. Mates v nich zase budil bujně veselí svým břichem, kterému tady, světe div se, říkali „pivas“. Jestli je to slovo místní, nebo importované nějakými českými turisty, to netuším, ale výraz pivas vzbuzoval celý večer plno smíchu na obou stranách. Nicméně jsem jako rodina nakonec asi tak odstrašujícím způsobem nepůsobili, protože posezení vyústilo v nabídku sňatku mezi arménskou sestřenicí a naším Vojtou. Fakt neví, nakolik to mysleli vážně, ale na přetřes přišla i výše věna (případně poplatku za nevěstu – na pochopení této nepodstatné maličkosti jsme se s Matesem tak trochu neshodli) a sázela bych tedy spíše ve prospěch vážně míněné nabídky. Museli jsme situaci zachraňovat snížením Vojtova věku na 15 let a opakovaným upozorněním, že ženich ještě musí chodit do školy. Na druhou stranu, když Vojta překonal prvopočáteční zděšení, konstatoval, že odmítnutím přišel o velkou příležitost – jak už jsem říkala, Arménka byla mimořádně krásná.

Rodina byla strašně milá a pohostinná, ale já jsem se celou dobu cítila jako strýc Baloun. V muslimských zemích to však takto chodí – návštěvníka je potřeba pohostit a ubytovat a nesmí se u toho hledět na vlastní pohodlí či prospěch. Jediný dárek, o který si od nás řekli (a který jsme jim bohužel nedokázali dát), byly naše fotografie nebo aspoň nějaká pohlednice naší země. Jediné, co jsme vymysleli na oplátku, bylo množství fotek, které tady jinak skoupý Mates pořídil (a dokonce nechal svůj fotoaparát, který jinak

nedává z ruky, kolovat mezi jejich dětmi), výměna adres a slib, že jim pošleme fotky poštou.

Fotky jsme opravdu poslali, napsali jsme jim i e-mail, ale zcela bez odezvy. Oblastí se krátce po našem odjezdu z Turecka prohnalo zemětřesení a my dodnes nevíme, jaké následky to pro „naši“ rodinu mělo.

Chtěla bych na tomto místě pronést malou úvahu. Občas se u nás rozběhne diskuse s hlavním nosným tématem „Všechny muslimy bych postřílel“. My jsme projeli celé Maroko a část Tuniska, a když k tomu připočteme Turecko a Hynkovu návštěvu Íránu a středoasijských postsovětských republik, myslím, že zkušeností s muslimy máme už docela dost. Jejich absolutně upřímná pohostinnost strčí obyvatele kterékoliv evropské země lehce do kapsy. Lidé, kteří jsou na tom ekonomicky neskonale hůř, se s vámi naprosto nezištně rozdělí o jídlo i příbytek – a jsou při tom šťastní! Všichni ti křiklouni brojící proti „vraždicím muslimům“ by si měli uvědomit, že v každém národě se najde spousta pitomců, ale opravdu je velká škoda nevidět kvůli nim tu normální většinu.

HASANKEYF A TIGRID

středa 27. července

Ráno jsem jevila jasné známky kocoviny, což mě trochu překvapilo vzhledem k tomu, že jsme včera žádný alkohol nepili. Nicméně mě zcela příznačně bolela hlava, pálily oči a bylo mi všeobecně zle. Až někdy odpoledne mi došlo, že to nebude kocovina, ale spíš nějaká viróza, a že mně na nohy postaví obyčejný paralen.

Původně jsem měla řídit, ale přenechala jsem toto potěšení Matesovi, a tak jsem mohla sledovat při sjezdu z hor nádherné ryolitové barvy na svazích sopek, údolí hýřící celou barevnou škálou a mezi tím zaklíněné vojenské základny obehnané ostnatým drátem a po celém obvodu vybavené věžemi krytými pytli s pískem a strážemi třímajícími samopaly, které vypadaly velmi nepřijemně funkční. Abych to upřesnila, samopal nosí každý turecký policista a každý vypadá na to, že ho nejen umí, ale je i připraven použít. V zemi zmítané vnitřními nepokoji je to docela praktické. V Kurdistánu to ale navíc vypadá tak trochu jako na frontě a kromě zmíněných základen jsou silnice plné přesunujících se jednotek, obrněných vozů a tanků. Vůbec se nedivím Kurdům, že svoji vládu nemají v lásce. Ale na druhé straně se nedivím turecké vládě, že činí protipatření k akcím, které dokážou napáchat Kurdové. Je to celé jaksi zašmodrchané.

Odpoledne jsme sjeli do rozpálené roviny, spíš pouště, v jejímž centru trůnilo město s vtipným jménem Batman. I jinak bylo

zajímavé, téměř celé jej tvořily moderní činžáky, které byly velmi upravené, barevné a hezké, obklopené jasnou zelení. Celek působí dojmem oázy a naprosté idylly, až na to, že v okrajových čtvrtích byly k vidění zcela evidentně rozstřílené domy.

Když palubní teploměr přešplhal přes 40°C, dorazili jsme k Tigridu. Na horním toku byl nádherně tyrkysový, vinul se uprostřed bílých štěrkových nánosů a v jeho vodách prali místní lidé obojího pohlaví prádlo usilovným tlučením klacky, zjevně stejnou metodou jakou používali jejich předkové už celá tisíciletí před nimi. Nechali jsme ho téct svou cestou a zkrátili si cestu růžovozlatým sedlem plným snaživě pumpujících ropných vrtů. Když jsme se na Tigrid napojili znovu, jeho původní tyrkysová čistota se proměnila v kalnou blátivě hnědou břečku. Valil se prudce plochým údolím, kolem něhož se zdvihaly kolmé pískovcové stěny plné otvorů, v nichž zjevně bydleli lidé. Vzhledem k teplotě vzduchu mi to připadalo velmi praktické.

Zlatým hřebem tohoto jeskynního bydlení je Hasankeyf – skalní město tyčící se nad Tigridem na vysokých útesech a zařezávající se i do bočního údolí. Bývalo kdysi přístupné po gigantickém kamenném mostě, údajně největším na světě z období středověku, který měl sice jen pět oblouků, zato ten největší o neuvěřitelném rozpětí 40 m. Jeho zbytky jsou i dnes mnohem elegantnější než nová účelová betonová náhražka stojící vedle. Most byl postaven ve dvanáctém století a sloužil pár set let do doby, dokud ho (jako většinu staveb v Turecku) nesložilo zemětřesení. Teď z něj stojí už jen pilíře, přičemž ty krajní ještě nedávno sloužily k bydlení. Dnes se pod nimi před sluncem schovávají už jen krávy a ovce.

Vlastní Hasankeyf je osídlený zhruba pět tisíc let od dob městského státu Uratu, poté ho jako štafetu přebírali Asyřané, Římané, Byzantinci a Arabové. Většinou fungoval také jako vojenská pevnost a je na něm znát ryze armádní účelnost – jediná přístupová cesta se klikatí až nahoru na skalní ostroh opatřený citadelay, na strategických bodech jsou rozmístěné strážní věže, díky kterým jeho držitel naprosto dokonale ovládá údolí. Kromě zmíněných věží tam nejsou žádné klasicky vybudované stavby, ale všechny místnosti jsou vykutané do skal a geniálně propojené větracími šachtami, které už dva kroky za vchodem přemění venkovní peklo na příjemně chladivé prostředí o pouhých 30°C. Lezli jsme nahoru jako šneci v teplotě, která dosáhla nehorázných 47°C, a jen silou vůle pořizovali fotografickou dokumentaci. Uklidňovalo nás pomýšlení, že si fotky pak doma užijeme za nějakého hodně studeného zimního večera. Nahoře u citadely však Matesovi vypověděl foták, který prohlásil, že je mu takové horko, že pro jistotu smazal naprosto všechny snímky, pochopitelně už tři dny nezálhované. Mates v tu chvíli vypadal, že omdlí a že to nebude horkem. Odvelel nás dolů do restaurace (po dlouhé době nám tak povolil pauzu na oběd),

sbalil Vojtovu kartu a vyběhl si to nahoru „přefotit“. Obchodníci rozmístění podél cesty, kteří nám předtím za nemalý peníz nabízeli vodu a kyselé mléko, byli jeho výkonem tak nadšení, že mu pítí věnovali zdarma.

S velmi nenaloženým Matesem za volantem jsme se pak obrátili zády k blízkému Iráku a jeli dál. Asi to tu už nikdy nevidíme, to nádherné údolí i se všemi právě popsanými památkami má prý zatopit obrovská přehrada. Lidí tu žije víc a víc a úplně všichni potřebují vodu a elektřinu.

Večer jsme dorazili do Diyarbakiru, který je baštou odbojných Kurdů a disponuje asi největšími městskými hradbami na světě. Proslavil se zejména na jaře, kdy tam poměrně dramaticky proběhla další z vln kurdských nepokojů, zahájených už kdysi v začátcích Atatürkovy vlády. Při našem příjezdu tam navzdory naprosté absenci turistů byl dost problém sehnat hotel – a to jich vůbec nebylo málo, naopak byly na každém kroku, všechny však beznadějně plné. Také tam bylo neuvěřitelné horko a Mates tam dostal neuvěřitelný průjem. Tím pádem se naše prohlídka večerního města proměnila ve zběsilý úprk zpět k hotelu mezi davy zvědavých Kurdů, kteří nás všichni zdravili a ptali se, jak se máme.

DIYARBAKIR A EUFRAT

čtvrtek 28. července

Noc byla dost děsná, mě trápilo nachlazení, Matesa běhání na záchod a Vojtu naše ustavičné vyrušování. Nechali jsme si tedy věci na pokoji a vyrazili do horkého pekla s tím, že se po prohlídce města ještě osprchujeme a přivodíme si tak několikaminutové ochlazení na provozní teplotu. Snad poprvé jsme s radostí přivítali muslimskou rozvážnou pomalost – naprosto netrvali na opuštění hotelového pokoje úderem desáté hodiny.

Diyarbakir byl velmi rozpálený, velmi rozkopaný, velmi nefotitelný, ale velmi malebný. Kurdové chodí oblékáni zcela jinak než zbytek Turecka: pánové nosí šedivé kalhoty zvané „nasrávačky“ s úzkými nohavicemi a rozkrokem hluboko pod kolena (a to i v případě, kdy jsou v „obleku“, čili si nahoru přidávají sako a kravatu), k tomu bílou košili, šedivou vestu a na hlavě šátek, většinou fialový, uvázaný po ženském způsobu dozadu. Oproti tomu Kurdky často mají na hlavě jakousi bílou plachetku a na ní barevný mužský turban, což jim spolu s ostrými rysy a velkýmnosem dodává velmi chlupáckého vzezření. Jsou velmi barevné a sebejisté a člověka by vůbec nepřekvapilo, kdyby z pod sukní vytasily kulovnici. Jiné Kurdky (nebo bůhvíjaké místní etnikum) zase vypadají jako cikánky, přes hlavu mají volně přehozené barevné šátky s kulatými penízky

na okrajích. Říkala jsem si, jak dlouho jim ještě tyhle kroje vydrží, protože mládež většinou nosí rifle a tričko.

Ulice byly plné obchůdků s kořením, látkami, nádobím, čaji, sýry a řadou dalších věcí, zcela nezaměřených na turisty – taky jsme tu asi tvořili jediný exemplář turistického ruchu. Dospělí včetně obchodníků si od nás drželi hrdý odstup, zato naprosto všichni malí kluci na nás vyzkoušeli plnou škálu anglických frází: hello, howareyou, whatsyourname a moneymoneymoney.

V této klučičí kakofonii jsme došli ke hradbám a vylezli nahoru. Zdi jsou opravdu impozantní, gigantické a nedobytné. Byly postavené roku 297, jejich celková délka je skoro 6 km a uzavírají tak vnitřní město o ploše 2,5 km²! Cesta po vršku zdi je příjemně nezajištěná, bez otravného zábradlí, upozornění či hlídačů: jestli tudy chceš hodit, tak hled' nespadnout. Milionové město je odtud vidět jak na dlani a podél hradeb se táhne nádherně svěží pás zeleně s udržovaným trávníkem a spoustou stromů, v jejichž stínu v kteroukoliv denní dobu poklidně odpočívají či svačí skupinky Kurdů. Tolik k nebezpečnému Diyarbakiru.

V teplotě, která během dne dosáhla maxima 48°C, jsme vyrazili dál na západ anatolskou poušť. Po přečtení průvodce jsem si představovala kamenitou pustinu, ale opak byl pravdou. Tedy, pustina to je, kamenitá taky, ale zároveň je překvapivě obděláná. Vtip je v tom, že to je poušť, ve které díky chladným zimám roste tráva, v létě pochopitelně tak suchá, že dodává celé oblasti žlutý nádech. Tráva ovšem znamená pravidelný přísun humusu. A pak už stačí jen vysbírat kameny (což se ovšem určitě podobá vybírání mravenčů z cukru) a hojně zavlažovat. A Turci (a evidentně i Kurdové) jsou pracovitý národ a zavlažují poctivě.

Touto úrodnou pouští, občas přerušenu jen krásně udržovaným, zeleným městem plným barevných domů a vzrostlých stromů, jsme dorazili k Eufratu. Oproti blátivému Tigridu to byl úplný tyrkysově modrý balzám na oči, a to díky přehradám – tady jsou tady už vybudované, je jich minimálně šest, a podle všeho jsou zdrojem vší té úrody okolo. Otázkou je, co všechno zmizelo pod hladinou... Nicméně ta modř uprostřed vyschlých žlutých kopců divoce se kolem kupících a tvořících tak množství malebných zátok, je opravdu úžasná.

U Eufratu jsme se zasekli – přes přehradu jezdí maličký přívoz, u kterého stačí, aby se sešlo pár nákladáků a stádečko ovcí a vznikne tlačnice. Což se stalo právě nám a museli jsme čekat, než se dvakrát otočí. Na druhou stranu tam bylo vše, co jsme potřebovali: zastíněná hospoda s čajem a příjemným staříkem (tady se snad ani jiní nevyskytují) a chladná voda na osvěžení.

Díky zdržení jsme se rozhodli, že dnešní etapu zkrátíme a znovu přespíme na Nemrut Daği. Jde o jmenovce sopky, na které jsme spali v pondělí, tady jde ale o její naprostý opak: není to sopka s propadlým kráterem uprostřed, ale naopak kopec s umělé navršenou špicí. Nechal si tu totiž, zhruba roku 40 př. n. l., vybudovat hrobku jistý Antiochos Epifanes, syn samozvaného krále a vládce s přebujelým sebevědomím, který nejen že si vytvořil vlastní království Kommagenu, ale rozhodl se také, že je potomkem tolika slavných králů a bohů, že si zaslouží po jejich boku povznést se nad smrtelníky. Chudáky poddané, kteří by se zajisté spokojili s mnohem méně vznešeným a tím pádem i méně náročným panovníkem, vyhnal na 2150m vysokou horu, kde je přiměl postavit dvě terasy s obrovskými sochami předků (Apollona, Dia a tak) a mezi nimi navrší gigantickou horu, pod níž prý snad spočinul i se svými manželkami.

Dnes jsou terasy vítanou turistickou atrakcí sloužící k nalákání dalších nebožáků, kteří se nahoru pod záminkou sledování východu či západu slunce také škrábou se zátěží, jen místo kamenů mají foťáky a ještě navíc si za to platí. Majíce tyto informace a nečekajíce tedy nějaké zásadní překvapení, vyběhli jsme nahoru a zůstali stát v úžasu. Sochy musely být obrovské, jen jejich povalené hlavy mají ke dvěma metrům. Torza sedí důstojně vedle sebe pod mohylou a hledí na západ a na východ, hlavy položené u nohou. Pyramida se nad nimi tyčí do tak závratné výše, že se až nechce věřit, že je to dílo technikou nevybavených lidských paží. Jen obejít ji dokola trvá víc než 10 minut.

Jakkoliv nemám ráda hojně navštěvované atrakce, musím přiznat, že západ slunce byl obrovský zážitek. Jak se kotouč sunul níž a níž, pásma hor před ním se v oparu stávala pouhými šedými siluetami odstínovanými podle vzdálenosti. A když s téměř slyšitelným cvaknutím zhasl poslední paprsek, celá terasa propukla v potlesk, představení skončilo. Povznesenou náladu mi pokazilo až Matesovo oznámení, že se rozhodl ráno uvidět i východ slunce. O půl páté.

ZPÁTKY NA ZÁPAD

pátek 29. července

Ranní vstávání jsme si přesně synchronizovali s kvilením muezzina, což mě přivedlo k myšlence, že si ho tady asi nastavují podle času, který člověk potřebuje k oblečení a výstupu na 2250 m vysokou horu současně se svítáním. My jsme na východní terasu dorazili se čtvrt hodinovou rezervou a zastihli jsme tam už početný dav sestávající z Japonců, kteří cvakali stovky nesmyslných snímků, Američanů, jejichž skupinky si proti přesvětlenému obzoru dělaly hromadné fotografie, spících dětí, tiše čekajících muslimů, teple za-

chumlaných Francouzů a dokonce i jedné ženy ve značně pokročilém stupni těhotenství. Panovala tu úplně jiná nálada než u zapadajícího slunce – švitořivá, uspěchaná, nedočkavá. Mělo to jediný nedostatek, východ se toho dne nekonal. Tedy, samozřejmě, že se konal (kdyby ne, byla by to asi událost dalekosáhlejšího významu), ale skryl se nám za husté mraky. Slunce se, dost zamířené, ukázalo až po půlhodině, kdy už turističtí průvodci odvezli organizované zájezdy vstřebávat další zážitky.

Tak jsme se také vrátili zpět do našeho úžasného penzionu Karadut – tentokrát jsme výjimečně nevybírali ubytování podle příručky, ale nechali se odchytil majiteli přímo na silnici, a možná proto to bylo zatím asi naše nejlepší bydlení. Za velmi mírnou cenu jsme dostali prostorný, hezký a čistý pokoj, velkou koupelnu, anglicky hovořící majitele a skvělou kuchyni. Moc jsme jim to pochválili a slíbili propagovat dál (což tímto činím). Poté jsme se vydali poznávat další pamětihodnosti národního parku Nemrut Dağı Millî Parkı. Všechny se týkají zmíněného krále Antiocha a jeho syna Mitridata, historicky jediné vládcy Kommagenu, impéria s velkými ambicemi, které však nepřezilo více než dvě generace.

Nejhezčí z nabízených památek je hlavní město Arsameia, dnes sestávající jen z několika troskek a dvou omele vybudovaných jeskyní poskytujících vítané ochlazení (jedna je zahloubená 160 m hluboko do rostlé skály, což mě přivádí na myšlenku, že ten Antiochos byl asi vážně blázen). Co je však jeho hlavní devizou, je postavení na strmém úbočí hory a úžasný rozhled na kopce vzadu, divoká údolí vepředu a dole pod tím vším se rozkládající širokou kamenitou řeku. Když jsem se tam rozhlížela, tak jsem si na chvilku, malinkou chvilku říkala, že za takové bydlení bych taky možná byla ochotná tahat kameny na vrchol dvoutisícovky.

Dole u řeky jsme si vylezli na římský obloukový most, který byl tak důkladně postavený, že se po něm zjevně jezdilo ještě velmi nedávno – z obou stran k němu vede asfaltka. Dnes vedle postavily sice nižší a širší, ale mnohem méně elegantní most a jsem moc zvědavá, co z této dnešní stavby zbude za 2000 let.

Pak už jsme jen uháněli směrem na západ. Krajina byla úchvatná – překonávali jsme řadu sopečných masivů vysoko položenými horskými sedly (napočítala jsem jich nejméně pět) a kolem nás se míhaly barevné skalní útvary, nádherná údolí, pouště i zavlažovaná pole. Trasa byla dlouhá 700 km a vedla občas po perfektní dálnici, občas po rozestavěné, občas po klikaté horské silničce a občas taky po tak drncavém makadamu, že nám chřestily všechny kosti. Spolu s tureckým způsobem jízdy, při kterém musí být řidič pořád ve střehu, nevěda, kdy se proti němu vyřítí někdo ze zatáčky, vecpe se mu před auto nebo se objeví v protisměru, to bylo velmi únavné. (Na druhou stranu musím přiznat, že když člověk ten-

to způsob jízdy akceptuje, je to velmi účelné – netvoří se zácpy, doprava odsypává velmi rychle, člověka nezdržují pomalá auta a i četné havárky vypadají, že se obejdou bez zranění, jen s porouchanými plechy.)

O jediné zpestření na té předlouhé cestě se postaral Mates, který byl ve chvíli, kdy jsme si pochvalovali rychlost tureckého provozu a dumali nad tím, proč vůbec na silnicích udávají nějaké omezení rychlosti, když ho stejně nikdo nedodržuje, odhalen jako řidič řítící se o desítky kilometrů rychleji, než bylo v daném místě povoleno. Turečtí policisté ozbrojení samopalem vypadali jako všichni policisté světa tak trochu tupě a nedisponovali žádným jiným jazykem než turečtinou. Do diskuze se s typicky tureckou ochotou ale vložil další odchylený provinilec, který uměl trochu německy a provedl Matesa celou procedurou předkládání dokladů a vyjednávání a nakonec mu dokonce domluvil i pokutu sníženou na polovinu původně požadované částky.

Strašlivě unavení jsme pozdě večer dorazili do Kappadokie, naprosto neuvěřitelně pohádkové krajiny vytvořené vodou a lidmi v tlusté vrstvě popela a bláta, kterým kdysi dávno pokryly tři gigantické okolní sopky planinu dnes nazvanou Ürgüp. Za těch 30 milionů let nejenže ty hluboké bažiny stihly ztvrdnout na kámen, ale také začaly erodovat, a to neobvykle zajímavě do tvaru jakýchsi homolí a kominů. A vzhledem k tomu, že lidé jsou v tom, jak si ušetřit co nejvíc práce, velmi vynalézaví, začali už v dobách Chetitů do měkkého kamene hloubit místnosti. Dnes je oblast velmi rozsáhlá a skalních domů zde můžou být desetitisíce, jsou seskupené do mnoha městeček a rozhozené v řadách kaňonů mezi nimi. A protože jsou lidé pořád stejně vynalézaví, hodně z nich dnes slouží jako hotely. V jednom z nich jsme se ve městě Göreme ubytovali.

KAPPADOKIE PĚŠKY I AUTEM

sobota 30. července

Noc v jeskyni byla naprosto úžasná, nebylo nám horko, bylo tam ticho a příšeří. Pokoj samozřejmě disponoval i pohodlnou koupelnou a také jakýmsi otevřeným předpokojem umístěným před vchodem pod převisem skalní stěny, kde byla spousta tureckých polštářů, křesílek, stolečků a „poliček“ vydlabaných ve skále, a to všechno vedlo do atria plného oleandrů, meruněk, růží a švitořících ptáků. Celé to měl na starosti mladý Japonec, který ve skutečnosti byl ale rodilým Turkem z Istanbulu a který byl nejen orientálně milý a ochotný, ale také nám vytvaroval na posteli nádherné labuť a ptáky z čistých ručníků, a to všechno posypal okvětními plátky růží.

V 38stupňovém vedru jsme se vydali poznávat Kappadokii. Začali jsme prohlídkou nejvyššího bodu planiny v sousedním Uçhisaru. Původní město se celé vešlo do zmíněného nejvyššího kopce, který vypadá jako obrovské mnohapatrové termiště plné okýnek, balkonů a schodišť, ale obyvatelé asi kutali přespříliš a začaly se jim tam řídit stropy, takže si pod kopcem moudře postavili neméně půvabné kamenné městečko, částečně z řádných domů budovaných nad zemí, částečně, asi ze zvyku, zadlabaných do svahu. Není tu výjimkou najít na díře vedoucí do skály popisné domovní číslo a poštovní schránku.

V Uçhisaru jsme se také spustili (na sypkém povrchu celkem s obtížemi) do jednoho z kaňonů a proplétali se tam mezi divokou zelení a obdělávanými políčky stíněnými ořechy, meruňkami a hruškami. Nechápala sem, co tady v tom vedru dělají stromy, na které jsme zvyklí z našich chladných krajů, dokud mi místní nevysvětlili, že jsou tu docela tvrdé zimy, kdy často napadne i půl metru sněhu. Tohle fíkovníky prostě nevydrží. Nad námi a kolem nás se otevíraly neuvěřitelné pohledy na skály plné místností, schodišť, mnoha výklenků a chodeb, často procházejících jako zkratka skrz skalní výčnělek. Některé z nich byly obydlené, ty se daly poznat podle satelitní antény. V tomto vedru to považují za naprosto ideální obydlí bez nutnosti instalovat smradlavou a drahou klimatizaci.

Pravda je, že vedro bylo k nevydržení a mně opět přepadla předvčerejší nevolnost, takže jsem se za uhánějícím Matesem a Vojtou vlekla jako slimák. Asi je to vedro ale taky prudilo, tak jsme se rozhodli zbytek dne strávit stylem Japonci (přijedu, vyfotím, odjedu). Autem jsme se tedy přemístili do města Uğrüpu, kde je velmi vyhlášené vinařství, dědictví po Řecích, kteří masově opustili Turecko v triadvacátém roce. Matesa ovšem místní víno moc nenadchlo a cena 5 eur za „ochutnávku“ tří náprstků byla dost nehorázná.

Jinak bylo ale Uğrüpu moc pěkné, ačkoliv mě hlavně nadchla návštěva cukrářství, po které jsem už pár dní toužila. Turecké cukrovinky jsou vyhlášené, a vůbec nejde o onen příslovečný med. Cukrářství zahrnuje obrovské pytle s vynikajícími oříšky, hromady různých bonbonů vesměs v konzistenci želatiny, ale v tolika variacích, že až přechází zrak. Dále většinou prodávají koření a tabák do dýmky a hromady jiných dobrot. A to všechno vám neustále dávají ochutnat a ovonět a zase ochutnat a ještě dostanete čaj a dárek na rozloučenou. Chci být Turkem!!!

A úplně nakonec jsme si dali kávu na temeni zdejší dominanty, skrznaskrz prokutaném kopci zvaném Temmeni, což ovšem tady znamená Hora přání. Mates se Kappadokií tak nadchnul, že po příchodu do hotelu sjednal na ráno zdejší nejdražší a nejjaponštější atrakci, let balónem. Což znamenalo opět vstávat ve čtyři.

KAPPADOKIE SHORA I ZDOLA

neděle 31. července

Vstávali jsme tentokrát dokonce dřív než muezzin a spolu s jeho kvílením jsme vycházeli do tmy před hotel. Následovala perfektně zvládnutá akce masového průmyslu. Byli jsme naloženi do mikrobusu ke dvacítce pišticích Japonců a odvezeni na pole za město. Zde následovala lehká snídaně – čaj a sušenky –, kterou jsme s ohledem na stav našich střev a absenci WC v balónovém koši raději nevyužili. Tou dobou se už nafukovaly dva balóny, gigantické záležitosti pro dvacítku pasažérů s pěti oddělenými místnostmi v podlouhlém koši: uprostřed pilot a čtyři plynové bomby, v každém kvadrantu pak po pěti lidech.

Jak se balóny zvolna zdvíhaly, současně se rozsvěcelo a nastával úsvit. Atmosféra začala nabírat obrátky. Jeden z pilotů byl Portugalec, který prohlásil, že jsme přišli z ještě divnější země než on. Ten náš byl sice Turek, zato ale znal Brno. Za kalného světla nás nasázeli do košů a zvolna jsme začali stoupat. Mystický zážitek! Ze zdánlivě fádni roviny jsme se přehoupili přes okraj nad zanořený skalní svět a hned jsme tiše propluli snad jen metr nad prvním komínem. Kappadokie pod námi byla v šeru jako na dlani. Lehce jsme se proplétali kaňony, lízali vrcholky stromů, pak se zase vnesli vysoko a opět se zanořili do dalšího údolí. Kolem nás tančilo dalších šedesát balónů, které se houfně přesunovaly, stoupaly a nořily do údolí jako králíci do nor. Slunce vyšlo a nám pod nohama pluly bizarní barevné skály s obrovskými stíny, políčka s vinnou révou, klikaté silničky a koruny stromů, vše za hypnotizujícího syčení horkých zážehů plynu. Náš turecký pilot vedl balón jistou rukou, stoupal a klesal s ním přesně tak, jak potřeboval kvůli větru, jehož směr si ověřoval tím, že plivnul přes okraj a pak dlouho a soustředěně pozoroval pád. Prostě dokonale profesionál. Až na to přistání. Zcela přesně nás navedl nad čekající dodávku, instruoval nás, jak se máme držet, s chirurgickou přesností odměřoval dávky plynu... a pak s obrovským prásknutím narazil do osamělého sloupu. V gondole vznikla valná hromada lidí, foťáků a kamer, ale jakmile jsme se posbírali, šlo všechno už zase jako po drátkách. Příští přistání pak proběhlo docela nudně na zemi, načež následoval pilotův parádní kousek – drobným zážehem plynu zvedl balón o půl metru a za pomoci několika chlapů a soustavy lan ho i se všemi lidmi posadil na přívěs za auto. Kdo se s ním má pak tahat, že?

O efektní závěr se nakonec postaral Vojtěch, jehož vnitřní tlaky během přistání dostoupily vrcholu a po opuštění koše hned pelášil do ústraní, kde si ulevil sice za ležícím balónem milosrdně schovaný před zraky naší skupiny, ale, a to mu naštěstí v té chvíli vůbec

nedošlo, jako na dlani viditelný pro pasažéry ve všech okolo letících balónech.

Hlavní zážitek dne jsme tedy měli hned v osm ráno za sebou a zbývalo už jen nějak zabít zbytek neděle. Vojtovi bylo bohužel dost zle a tak jsme otáleli na hotelovém pokoji skoro do oběda, kdy teprve začal být schopen vstřebávat jídlo a další zážitky. Zvolili jsme tedy opět tak trochu japonskou variantu a vydali se ke skoro 70 km vzdálené části Kappadokie, kaňonu Ihlara. Jedná se o raritu v té vyprahlé kamenité oblasti dost jedinečnou – údolí prohloubené na vodu velmi bohatou říčkou, která nikdy nevysychá a teplotu v okolí upravuje na snesitelnou úroveň. Stěny kaňonu jsou strmé a tvarované do groteskních tvarů a samozřejmě kompletně prokutané. Navíc se vyznačují zvýšenou koncentrací jeskynních kaplí a kostelů vyzdobených freskami. A dnes zaplněných turisty. My jsme naštěstí zvolili horizontální variantu prohlídky, tedy vstup na jedné straně údolí a cestu podél řeky na druhou stranu, což byla vážně hezká a příjemná záležitost. Bohužel jsme se uprostřed střetli se zbytkem návštěvníků, kteří zvolili vertikální variantu – příjezd autobusem k infocentru, sestup po schodech dolů, pořízení družstva fotografií a návrat zpět nahoru k prodejně hamburgerů. Ti odvažnější se navíc dole ocákali v řece. Tolik nás ty davy otrávil, že jsme kaple s těmi nejhezčími freskami ani nenavštívili. Zato jsme se ale příjemně prošli.

Zatím už nastalo odpoledne, Vojtovi bylo líp a jediný mráček na dnešním dni bylo oznámení, že se Hynek nakonec rozhodl, že se k nám nepokusí dostopovat z Kišiněva, ale raději pojedje na Ukrajinu. Škoda.

Cestou zpět do hotelu jsme ještě navštívili něco, co se zprvu zdálo být doplňkovou záležitostí „aby cesta líp uběhla“. V ospalém městečku Derinkuyu jsme se zastavili u jednoho z asi stovky podzemních měst zvaných zde hromadně Yeralti Şehri. Vznikala už od starověku, ale největší užitek přinesla kappadockým křesťanům někdy v 6. a 7. století, kdy se je snažili Peršané a Arabové přivést na pravou věru, nejlépe tak, že je pomocí mečů expresně odešlou do toho správného pekla. Zatímco v okolních krajích disponujících tvrdším podložím se jim to většinou podařilo, v Kappadokii se prostě metody využívané k zobytnění skalních homolí využily směrem dolů pod zem a třeba v námi navštíveném Derinkuyu tak vzniklo devítipatrové podzemní město schopné pojmout 10 000 lidí! Obsahuje vše, co lidé k životu potřebují: ložnice, chlévy, sýpky, skladiště, větrací průduchy, odpadní jámy, sněmovní místnosti, kostel, školu, lázně, hřbitov a sklad vína. Všechno je důmyslně propojené řadou chodeb, schodišť a komunikačních otvorů a doplněné důkladnými dveřmi z kamene ve tvaru metr a půl vysokého mlýnského kola, které se ze zadu svalí tak, že zcela nedobytně zahradí chodbu.

Vše je jednoduché, účelné a trvanlivé. Náš průvodce tvrdil, že tam ještě jeho rodiče v létě spávali spolu s celou vesnicí.

Prohlídka byla velmi přínosná. Dozvěděla jsem se zase něco dalšího z historie, ochladila jsem se na provozní teplotu a začala jsem věřit na trpaslíky – nikdo jiný tady totiž rozhodně žít nemohl. V chodbách a na schodištích jsem se pohybovala v hlubokém předklonu a drhla přitom rameny o zed'. Fakt je, že kdybych v tom kraji byla nucená žít, s chutí bych se stala trpaslíkem, jen abych se pod zemí ochladila o pár stupňů.

KONEČNĚ DO HOR

pondělí 1. srpna

Prvního srpna začal ramadán a Mates jeho příchod oslavil tak, že proseděl celou noc na záchodě. Ráno vypadal docela zubožený a ani Vojtěchovi pořád nebylo moc dobře, takže jsme se rozhodli den proleštit.

Sbalili jsme se tedy bez obvyklého kvaltování, opustili naše třídenní skalní útočiště a pomalu se vydali na rozlučku s Kappadokií. Rezignovali jsme na původní rozhodnutí nedat se ulovit na žádné placené atrakce a koupili jsme si vstupné do Zelve, skalní vesnice pokrývající tři údolí, založené někdy v 9. století a opuštěné celkem násilně roku 1952, kdy vesnici zrušila a úředně vystěhovala vláda kvůli postupující erozi a několika závalům končícím smrtí. Dnes se tady usilovně zachraňuje co se dá, několik částí je nepřístupných a skupiny dělníků nosí na zádech nahoru obrovské kamenné bloky, ze kterých budoují pohodlnější schodiště.

Záchranu Zelve plně schvaluji. Jde o působivou narůžovělou změť skal provrtaných jako ementál, zahrnující spoustu místností s rozličnými okny, policemi, postelemi, koryty či stoly čistě vymodelovanými v kameni, a kromě toho i mlýn, kostel vyzdobený freskami a dlouhou temnou chodbu spojující horní části dvou údolí. Nemažte baterku, netroufli jsme si do ní vlézt, protože byla velmi strmá a absolutně černá.

Úplně poslední kappadockou zastávku jsme udělali opět v Ürgüpu, který je zdejší hlavním obchodním střediskem. Usmyslela jsem si totiž pořídit ručně vyšívané přehozy, kterými byly v celé oblasti prošíkované stánky se suvenýry. S velkou střefou se nám podařilo vstoupit do nejluxusnějšího obchodu ve městě a dřív než mi to došlo, už jsem jen bezmocně sledovala tradiční ping-pong mezi majitelem a Matesem, který vyústil v nákup tří přehozů, výměnu láhve vína osobně vyrobeného majitelem obchodu za české pivo v plechove, předání internetových adres obou účastníků a samozřejmě vypití mnoha šálků čaje. Výsledná cena byla sice mnohem vyšší

než jakou bychom dosáhli na stánku, zato jsme dostali mnohem kvalitnější zboží, zaručeně pravé kusy dovezené z Afghánistánu a velmi fortelně vyrobené.

Tím jsme skoncovali s Kappadokií a vydali se pryč, i když tam zůstalo míst k poznávání ještě na několik týdnů. Jsem přesvědčená, že tato krajina je naprosto jedinečná a nemá nikde na světě obdoby. Moc ráda bych se tam někdy vrátila.

V plánu jsme měli trochu si odpočinout od davů a pro změnu se vydat někam do hor. Volba padla na 3917m vysokou horu Erciyes Dağı, která je vlastně jedním z rodičů Kappadokie – právě tato sopka ze svých útrob vychrlila většinu popela, z něhož se pak tvořily ty fantastické skalní útvary. Cestou k ní jsme projeli slaniska zvaná Sultan Sazlı (Sultánovo rákosí), docela depresivní rozpálenou rovinu s naprosto bílou půdou, jejíž spraš dala všemu v dosahu (rostlinám i domům a všem stavbám) světlý nádech, jako by je někdo pravidelně přetíral vápnem.

Pod Erciyes Dağı je zhruba ve výšce 2200m n. m. na místní poměry obrovské lyžařské středisko vybavené celými dvěma lanovkami, několika hotely a gigantickým kempovacím prostorem. Všechno bylo poloprázdné a hotely zcela bez hostů, neboť tam v létě jezdí Turci popíjet a zrovna jim začal ramadán. Mates si vzhledem ke svým středním potížím netroufl bydlit ve stanu, kde by si na holé planině ulevoval jen velmi nepohodlně, a v gigantickém mnohapatrovém hotelu jsme byli jediní hosté. Bylo to docela zvláštní ubytování, protože to všechno bylo naprosto neturecké a velice horské. A bydleli tam Češi.

Kupodivu to nebyli turisté, ale zaměstnanci rakouské firmy Doppelmayer, která tam stavěla další čtyři lanovky – Jirka, Jarda a Petr, všichni z Krkonoš. Trčeli na tom kopci už třetí měsíc a docela se těšili domů. Jak to tak bývá, měli plné zuby Turků, Turecka, tureckého jídla a hlavně tureckého piva (k dostání je totiž jen jediná značka Effeze, a ta se dobrému pivu podobá jen velmi vzdáleně). Vyhrabali jsme zbytky našich zásob plzni a pánové vypadali, že mají opravdu radost nejen z piva, ale i z toho, že si konečně můžou s někým pokecat česky. A to my vlastně taky.

ERCIYES DAĞI

úterý 2. srpna

Ráno si Mates vyzvedl na četnické stanici povolení k výstupu, nahlásil, kam jdeme, a musel odevzdat naše telefonní čísla a pasy. Za odměnu se mu dostalo ujištění, že když se večer nevrátíme, možná nás začnou zítra hledat. Ze zápisů předchozích výprav zjistil, že dvě třetiny lidí chodících na vrchol jsou Turci a zbývající třetinu

tvoří výhradně Češi. Kromě dvou Angličanů tam ze poslední dva měsíce nebyl vůbec nikdo jiný.

Kluci z Krkonoš nás ráno naložili do svého teréňáku Tata a byli tak neuvěřitelně hodní, že nás po jejich služební silnici odvezli o 8 km dál na samé úpatí sopky. Ušetřili nám tím nejen nechutně brzké vstávání, ale také ještě nechutnější otravné šplhání po šterkových zaprášených sjezdovkách. Na hřeben jsme tak začali stoupat svěží a v čistém ranním vzduchu si užívali horské výhledy.

V kamenitém svahu kvetly kopečky barevných květin, hlavně bílých a fialových, ale občas se objevily i pomněnky nebo jakési žluté kvítky podobné pampeliškám. Všechno to vypadalo něžně a přímo lákalo k posezení, ale, jak to většinou v jižních suchých horách bývá, bylo to pichlavé jako jehelníček. Mezi tím pobíhali jacísi malí hlodavci, něco mezi surikatou, nedorostlým svištěm a system, vlekaři zvaní pišťuchy. Legračně poskakovali, stavěli se na zadní a pak se hromadně rozběhli a pokoušeli se současně nacpat všichni do jedné díry. Kolem poletovaly mraky motýlů, obrovských brouků a čmeláků a nad hlavou se nám důstojně vznášel orel.

A ten pohled do krajiny! Hřeben, který zesponu vypadal poměrně nezajímavě, v sobě skrýval nečekaná překvapení. Cesta stoupala po strmém oslím hřbetu, vpravo se pod námi rozkládala kotel s lávovým polem, vlevo se otevřel pohled na Kappadokii položenou o dva kilometry níž připomínající výhled z letadla. Na úbočí kolem nás vyrůstaly skalní věže a komíny, štíhlé a rozeklané, mezi sebou skrývaly sněhová pole. A ten úžasný klid a ticho! Kromě jednoho pasáka ovcí hluboko dole v kotli pod námi jsme tam byli jediní lidé.

Na vrchol jsme ale nedošli, zastavila nás kolmá skála a pod ní suťové pole, které se prudce řtilo dolů do údolí. Usoudili jsme, že se nám moc nechce absolvovat případnou dvoukilometrovou skluzavku po drsném povrchu a že dobytá nadmořská výška 3740m n. m. nám pro dnešek docela stačí.

Cesta zpět byla mnohem těžší, sestup po kluzkém šterku nepříjemný a navíc jsme museli sejít i těch osm kilometrů dolů po sjezdovce, kterých jsme ráno byli ušetřeni. Ale výhled byl pořád úžasný, sbírající se mraky si to našťestí rozmyslely a my jsme výlet vyhodnotili jako jeden z nejhezčích v životě. Až na to, že jsme večer skoro nechodili – Matesa bolela pata, mě koleno a tak jenom o třicet let mladší pacholek Vojta z toho vyváží zcela bez úhony.

Večer jsme se v hotelu zase sešli s kluky od Doppelmayera a na oslavu vypili zbytek naší whisky a kupu místních piv. Jirka, Jarda a Petr byli moc fajn a velice dobře se s nimi povídalo. Do baru brzy dorazili i jejich rakouští kolegové a nakonec i další česká výprava chystající se na vrchol, a tak celým lokálem brzo zněla česko-turecko-německo-anglická kakofonie. Sakra, jak jen

může ve světě docházet k tolika národnostním konfliktům, to asi nikdy nepochopím.

A ještě nám napsal Hynek, že úspěšně složil zkoušku z angličtiny a se možná přece jen dostane stáž do USA. Tolik krásných událostí na jeden den!

ODPOČINKOVÝ DEN

středa 3. srpna

Ráno se Mates nějak pořád nemohl vyhrabat, pak strašně dlouho cosi vyřizoval na internetu, ještě déle se vybavoval s naším hoteliérem (mimořádně velmi renesančním člověkem, ovládajícím několik jazyků, bankovníctví, lyžování a hru na řadu hudebních nástrojů) a úplně nejdéle si nastavoval trasu na GPS. Pak jsme si ještě udělali dost velkou zajížďku do města Niğde (název se oproti všemu očekávání nečte „nikde“ ale „nide“) a dlouho tam sháněli mapu. Nakonec jsme až odpoledne obdrželi ručně kreslenou mapkou plnou obrovských barevných ikonků označujících všechno možné kromě orientačních bodů a v tu chvíli Mates znervózněl a seřval nás, že jsme ho strašně moc zdrželi a že kvůli nám nestihne včas vyrazit do hor.

Poněkud ve stresu jsme tedy vyjeli směrem k masivu Aladağlar (čti aladálar), který tvoří centrum a nejvyšší body pohoří Taurus. Na dálnici nás opět zastavila policejní hlídka, tentokrát proto, že jsme překročili rychlost určenou autobusům. Tento ochránce pořádku však byl z úplně jiného těsta než ti předešlí. Rozhovor zahájil tím, že prázdnou PET láhev, která se na něj vysypala při otevření dveří, s gustem vykopl ze silnice do polí. Mluvil skvěle anglicky, měl smysl pro humor a uměl přiznat chybu. Když uznal, že opravdu nejsme nákladák ani linkový autobus, poradil nám cestu a dobrou restauraci a popřál hezký výlet.

Kousek dál nás stopla skupina čtyř studentů, Slováků. Usoudila jsem, že se začínáme dostávat do turistické oblasti a že za chvíli se to kolem nás bude hemžit tolika našinci, že nebudeme potřebovat už ani turečtinu.

Aladağlar se bych charakterizovala jako krásné pohoří s velmi nepříjemnými obyvateli. Na turecké poměry ovšem, ve srovnání se střední i jinou Evropou byli pořád ještě poměrně milí. Ale i přes značný pohyb turistů neuměli vůbec anglicky a byli dost fixovaní na peníze. Odmítli nám poradit cestu. Vybírali vstupné do hor podle jakéhosi imaginárního sazebníku, který chvíli platil, ale pak zase ne, a za vybrané peníze neposkytovali vůbec žádnou protislužbu. Při vyjednávání o vstupném nás nejen nepozvali na čaj (v Turecku je to nezdvouřilost hraničící s urážkou), ale měli tendenci se nám

prohrabávat v autě a škemrali o cigarety. Fuj, to bych v této zemi vůbec nečekala. Ale na druhou stranu to pro nás byl dobrý trénink na návrat do domácích českých poměrů.

Vyjeli jsme po silničce podobající se ovčímu chodníku nahoru nad dva tisíce metrů přímo pod horu Demirkazik (3756m n. m.), zastavili na travnatém plácku a ve strašlivém chaosu podobajícímu se menšímu atomovému výbuchu se nachystali na dvou denní výpravu. Vyrazili jsme ve čtyři odpoledne a ve čtyři deset začalo lít jako z konve. Zcela bez varování nad námi někdo prostě otevřel kohoutky a pustil sprchu, našťastí do ní přimíchal i trochu teplé vody. I tak to bylo dost nepříjemné a naše debata, zda se vrátit zpět pod kapotu auta, trvala jen tak dlouho, jak rychle jsme se dokázali obrátit na podpatku. Za půl hodiny sice bylo po dešti, bouřka se ale pořád honila nad horami, točila se sem a tam jako čamrda a několikrát nás ještě okrajově zasáhla, takže jsme se rozhodli přespat v autě, uvařit si pořádnou večeři a vyrazit nahoru až ráno. Mates byl spokojen, protože došlo na jeho slova a naše zdržování přineslo trpké ovoce.

Tím pádem jsme zcela zdarma přišli k hezkému večeru u českých kolínek a vepřové konzervy (v muslimské zemi, během ramadánu a před západem slunce k tomu!!!). Za soumraku jsme dostali ještě milou návštěvu, která mi trochu vylepšila mínění o zdejších obyvatelích. Se stádem ovcí se u nás zastavil drobný tmavý mužík sedící na oslu – s obrovskou puškou zavěšenou přes rameno a šátkem omotaným kolem hlavy vypadal tak trochu jako mongolský pastevec. Aniž by slezl z osla, zůstal stát kousek od auta, čekal a usmíval se. Hloupě jsme na něj koukali, žádná slova ani gesta hovor nerozproudila. Až mi to došlo! Každá návštěva se přece musí pohostit! Nalili jsme mu tedy sklenku české kofoly a nabídli perníčky, co ještě v Brně pekla babička. Zdvořile si vzal, řekl nám jméno svoje, svého osla a zřejmě i několika ovcí, odmítl přídavek, chvíli ještě postál, a pak mlčky odjel s ovcemi výš do hor.

ALADAĞLAR

čtvrtek 4. srpna

Na druhý pokus už jsme skutečně vyrazili nahoru do skal, i když počasí nevypadalo nejlépe a nad horami se honily mraky. Otálet dál ale opravdu nešlo, a tak jsme s batohy plnými spacáků, stanu, vody a jídla na dva dny nastoupili na kamenitý chodník, který mířil přímo proti kolmému skalnímu masivu zakončujícímu údolí. Neprostupná skalní stěna byla blíž a blíž a další cesta pořád nikde, už to vypadalo, že budeme muset začít mávat rukama a nahoru vyletět. Pak se ve skále otevřela uzoučká štěrbina plná šterku, ve které

mizel nejen chodník, ale i řádné dávky koňských koblížků, které ho lemovaly. Podle toho jsme usoudili, že jdeme správně.

Jak jsme tak šplhali nahoru po kutálejících se kamenech, sevřely se kolem nás mraky a najednou jsme tápali v mlze a naše kroky se rozléhaly strašidelnou ozvěnou. Chvillemi se nečekaně otevřel fantaskní pohled na rozeklané skály, křivolakou rokli a neuvěřitelně obrovské kupy štěrků, vzápětí se kolem znovu rozlilo mléko. Hory si s námi hrály na schovávanou.

Včerejší dešť tady musel řádit pořádně, protože na několika místech strhla voda kamenné laviny, které s sebou odnesly i vyšlapaný chodník. V prudkém a kluzkém svahu se to obcházelo dost těžko a já jsem si chvílemi připadala jako mravenec, který se zoufale snaží vylézt z mravkolvovy pasti. Na jednom takovém strženém úseku cesty jsme potkali místního průvodce, který vedl tři koně s nákladem zavazadel. Jak se koně pokoušeli překonat stržený úsek, dva z nich uklouzli, strhli třetího i s vodičem, a celé se to řítilo dolů. Koně řičeli, kameny rachotily, Turek hulákal a zavazadla padala na zem. Vypadalo to dost dramaticky, ale Turek situaci ustál znamenitě, koně podržel tak, že se neplašili, a vyvedl je zpět nahoru. Největší nehodou byla nakonec jen uvolněná zavazadla.

Nahoře mlha zmizela, údolí se zase rozšířilo a zatočilo doleva do sedla ve výšce 3450m. Těsně pod ním byl výtečný pramen s krásně ledovou vodou. Odpočívali tam tři Ukrajinci, kteří u sebe měli opravdovou mapu, v azbuce ovšem. Trochu jsme se podle ní zorientovali a pak jsme si chvíli povídali vtipnou česko-ukrajinsko-rusko-anglickou směsí, nicméně jsme se tak domluvili naprosto na všem podstatném. Těsně za námi šli ti čtyři slovenští studenti ze včerejška a ti do směsi přidali i trochu slovenštiny.

Za sedlem se otevřelo údolí Sedmi jezer. Představte si šedivou kamennou mísu ve výšce 3200m nad mořem, sevřenou vysokými skalami, bez jediného stromu či keře a vlastně téměř bez jakékoliv vegetace, ve které je rozhozeno sedm krásných modrých jezer, několik domorodých stanů, řada sportovních stanů nachystaných pro evropské výpravy, obrovské stádo ovcí hlídaných psy, několik koní a jeden osel. Na čem se tam všichni pasou (myslím ovce a koně), to mi nebylo moc jasné, ale vypadali docela spokojeně. Kromě nich tam po kamení lezly i početné mandelinky bramborové, které se tvářily dost zmateně. Vzhledem k tomu, že jediné brambory se tam vyskytovaly v guláši, je na pováženu, co tam ty mandelinky mohly hledat.

Sotva jsme postavili stan, dalo se znovu do deště, našťastí jen velmi krátkého. Trval akorát tak dlouho, abychom stihli vypít čtvrt litru slivovice, kterou jsem vynesla nahoru na zádech. Kofalka byla opravdu zapotřebí – teplota tady rozhodně nepřesáhla 15 stupňů,

ale spíš na ně ani zdaleka nedohlídla, a to bylo po těch téměř padesátistupňových vedrech naprosto zničující. Vedle nás si postavili stan i Slováci a současně přišel jeden z místních pastevců s pozváním do hospody. Natěšili jsme se na horký čaj a polévku a bez meškání vyrazili za ním. Čekalo nás docela překvapení – restaurační zařízení tvořil trochu větší stan se zásobami a před ním stál na kamení plastový stůl a čtyři židle. Na naši objednávku teplého čaje se chlapec zatvářil dost vyděšeně a prohlásil, že jediné, čím jeho podnik disponuje, je pivo a vodka. Den jsme tak zakončili poněkud absurdní scénkou, kdy jsme uprostřed opuštěných hor, v naprosté zemi nikoho mezi pasoucími se ovce seděli na plastových židlích a pili pivo z plechovky.

Když jsme si pak za soumraku před svým stanem mazali na pomáchané chleby paštiku, přišli dva turističtí průvodci z tábora pro organizované zájezdy, kam odpoledne dorazila skupina asi osmi Angličanů, a donesli nám půl hrnce vařící polívky se slovy, že jejich klienti jsou po výstupu unavení a skoro nejedli. Západoevropští turisté výlet na Aladağlar totiž pojímají jako zájezd all inclusive: nechají si nahoru koňmi vyvézt kufry, nalahko dojdou k postaveným stanům a uvařené večeři, nají se, osprchují a druhý den podniknou hrdinný výstup na některý z kopců. My a Slováci jsme si nahoru vynesli opravdu jen to nejnnutnější, a tak jsme se na teplou polévku zřejmě vrhli natolik dychtivě, že Turci za chvíli přinesli ještě dalšího půl hrnce guláše a jeden chleba k tomu. A pak velmi rozhodně odmítli, když jsme jim z vědeckosti chtěli umýt nádobí. Shodli jsme se, že našinec by to přebytečné jídlo raději spláchnul do záchodu, než aby vážil kus cesty přes potok a donesl ho nějakým podezřelým cizincům.

EMLER

pátek 5. srpna

Nacpat se ve třech do stanu pro dva (s poněkud prostorově významným Matesem k tomu) dalo trochu práci. Ovzduší bylo husté i přesto, že si oba pánové před spaním zaplavali v 10stupňovém jezeře (Vojta na otočce poněkud přiškrceně pravil: „Kulky mi právě zajely do podvozku“). Leželi jsme na střídačku – já hlavou u pánských nohou – a obraceli se na povel. Do toho celou noc hýkal osel tím strašlivým způsobem, jaký zvládají jen oslové, a plně nám tak nahradil chybějícího muezzina.

A ráno byla zima jako o Vánocích, a to i přesto, že slunce na nebi svítilo bez jediného mráčku. Navlékla jsme na sebe úplně všechno, co jsem měla k dispozici a vážně uvažovala o tom, že se omotám i toaletním papírem – stejně tu v těch holých skalách nebylo kam jít na záchod.

Naštěstí jsme hned po snídani (tentokrát Angličani snědli všechno a museli jsme se spokojit s vlastními zásobami) začali šplhat přímo nahoru na jeden z kopců, zvaný Emler a vysoký 3720 m. Angličany, kteří vyšli před námi, jsme předběhli v půlce (a to jsme na rozdíl od nich nesli na zádech plnou polní), a tak jsme si užili vrchol se zcela privátním fantastickým výhledem. Nad námi se klenula obloha tak tmavá, že vypadala skoro černá, okolní kopce byly nádherně nasvícené a nikde ani mráček. A vzadu v dálce byl vidět i Erciyes Dağı, vzdálený dobrých 80 km!

Při sestupu jsme potkali včerejší Ukrajince, pozdravovali po nich Slováky – vypadlo to, že jsme tady všichni jedna rodina.

No a pak už nás bohužel čekal jen nepříjemný sestup stejnou cestou dolů k autu, které parkovalo o 1600 m níž. Ani jeden jsme se na cestu dolů netěšili, ale nakonec to nebylo tak zlé. Drobný štěrk, kterým se tak špatně lezlo nahoru, se při sestupu choval jako balónky, do kterých skáčou malé děti, takže stačilo jen dělat dlouhátánské kroky a člověk měl pocit, že má sedmimílové boty.

Postupně se také oteplovalo a u auta už bylo naprosto báječně. Pásl se tam čtyři koně, voda v kanystrech byla akorát tak teplá na příjemné umytí, vaříč fungoval, a my se rozhodli tu prolenořit další pozdní odpoledne a večer a zůstat ještě jednu noc daleko od civilizace a bez kraválu města.

Seděli jsme, cpali se teplou polévkou a sledovali západ slunce nad skalami. Byl tak úžasný, že jsme si ho dali třikrát – jakmile slunce zmizelo, stačilo popojít kousek výš po svahu. Kolem projel pastevec z předvčerejška a mával na nás, další si přišel odvést koně a my jsme byli moc rádi, že jsme návrat do města odložili.

DOLŮ, DOLŮ, DOLŮ

sobota 6. srpna

Ráno mě vzbudila zima. Co zima – mráz, ledárna, kosa, klendra, klepka. Jak jsem později zjistila, bylo 5°C, na které nebyl stavěný ani můj letní spacák, ani můj organismus. Navíc jsem při pokusu otevřít oči zjistila, že nic nevidím. Tedy, ne že by nebylo dost světla, ale měla jsem tak opuchlá víčka, že jsem na svět koukala dvěma úzkými štěrbinami, skrz které se moje oči naprosto nedokázaly sejít tak, aby na jednu věc koukaly současně – na všechno jsem se mohla dívat vždycky jen jedním okem, jako slepice.

Zima bylo v noci dokonce i Matesovi a Vojtovi, a tak jsme v deseti stupních zmrzle pobíhali kolem auta, doufajíce, že se při balení trochu zahřejeme. Nezahřáli.

V Turecku snad poprvé bez puštěné klimatizace jsme co nejrychleji vyjeli na jih k moři. Čekal nás sestup z nynějších 2200 m nad mořem na naprostou nulu. A do tepla.

Vraceli jsme se zpět přes Kappadokii, těsně kole kaňonu Ihlara, a znovu si osvěžili tu neuvěřitelnou krásu a jedinečnost zdejší krajiny. Dal by se zde strávit půlrok a pořád by bylo co objevovat a nad čím žasnout. Ale my jsme museli dál, už vlastně pomalu domů. Sbohem, jednou se sem určitě vrátím.

Z hor jsme sjeli kousíček dolů na planinu rozkládající se nad slavným jezerem Tuz Gölü mezi městy Aksaray a Konya, která je sice 1000 m nad mořem, ale je plochá jako žehlicí prkno a vyprahlá taky tak. Silnice svištěla celé desítky kilometrů bez jediné zatáčky nebo vyvýšeniny tak přímo, že by nám k přesunu v zásadě stačilo autíčko na klíček, kdyby se dostatečně natáhlo.

Někde uprostřed těch slanisek leží městečko Sultanhanı, které dostalo jméno podle jediné, zato kvalitní atrakce, největší turecké karavanseraje. Abych to vysvětlila – napříč celým Tureckem kdysi vedla pověstná hedvábná stezka, po jejíž celé délce byly zřízené odpočinkové stanice pro karavany. Seldžukové (první Turci ještě nepřeválcovaní Osmany) je nazývali „han“. Tento „Sultánův han“ byl postavený 1229 a dodnes je v nejlepší kondici, i když jej místo kupců teď obývají už jen hejna holubů. A také turistů samozřejmě, ale těch je výrazně méně než opeřenců. Komplex má velmi moderní a účelnou dispozici: uprostřed je nádvoří s modlitebnou, na jedné straně kryté střechem (proti slunci samozřejmě – deště se tu nikdo nebojí a vlastně tady déšť ani nehrozí). Kolem je mnoho obytných místností a gigantická stáj – koně a velbloudi přece jen představovali značný majetek a potřebovali tedy větší péči než lidé. Všechno tu má vysokánské klenuté stropy a žadná okna a vnější zdi obytných místností jsou součástí opevnění. Jak jsem řekla, je to celé jednoduché a účelné.

Kromě karavanseraje disponuje město ještě vyhlášenou prodejnu koberců, kterou jsme poznali velmi snadno: silnice před ní byla zcela pokrytá koberci vkusně osázenými koňskými kobližky. Tuto prodejnu jsme však po zkušnostech z Maroka raději nenavštívili – naše poslední prohlídka podobného obchodu skončila nákupem koberce, který jsme absolutně nepotřebovali.

Pak jsme dorazili do Konyi, v průvodcích označované za nejstarší město světa. Možná má na to právo, už Chetité ji považovali za dost staré město a říkali jí Kuwana; osídlení se dá doložit dobrých 9000 let zpátky. Pro Turky je ale hlavně významným poutním místem, neboť zde vznikla sekta tančících dervišů. S ohledem na tyto informace jsme čekali trochu větší ospalou díru podobnou Sultanhanı, místo toho jsme ale vjeli do milionové metropole plné dálničních nadjezdů, troubících aut a nákupních center. A kromě toho i muzeí a památek, jistě velmi významných pro muslimy, nám nevěřícím psům ale nic neříkajících. Zejména v tom horku, kdy už jsme pomalu s láskou vzpomínali na dnešní mrazivé ráno.

Hrob úžasného Mevlány, otce tančících dervišů, nás nijak neoslovil, plastové figuríny dervišů také ne a prorokův vous, zbožně přes sklo líbaný věřícími muslimy, už teprve ne. Ani jsme si k němu nečichli, a to se prý vyznačuje nadpozemsky úžasnou vůní růží. Co mě však oslovilo velmi, byla nádherná sbírka derviši shromážděných starých koránů a jiných svatých knih, včetně křesťanských, která je opravdu velmi výjimečná a zajímavá.

Dále jsme se Konyou odmítli zabývat, proplekli se z města ven a pokračovali dál na jih. Překonali jsme ještě několik horských sedel ve výšce skoro 2000 m a nádhernými vápencovými pohořími plnými divokých roklí, skalních teras a komínů porostlých borovicemi, tújemi a kvetoucími oleandry se spustili dolů k moři. Provoz začal houstnout jak doslovně, tak i v přeneseném slova smyslu – předjíždělo se zprava i zleva v nepřehledných zatáčkách všeho druhu, na přechodech i v zákazech předjíždění a já jsme byla velmi ráda, že jsme v Konyi předala řízení Matesovi. Ten se v tom zmatku cítil jako ryba ve vodě a pod heslem „poturčenec horší Turka“ přejížděl ještě ohavněji než ostatní.

U moře bylo horko a vlhko. Když jsme vystoupili v letovisku zvaném Manavgat, málem nás to porazilo. Našli jsme si poněkud omšelý hotýlek kousek od moře, zato s tak výtečnou non-stop restaurací vedle, že jsme se v přehřátém pokoji s naplno puštěnou klimatizací po večeri svalili jako špalky a namlouvali si, že je nám horko z přemíry jídla.

STŘEDOZEMNÍ MOŘE

neděle 7. srpna

Na úvod dne nás čekal průjezd Antalyou, hned po Istanbulu největším tureckým turistickým centrem. Navíc o více než milionu stálých obyvatel. Hrůza. Ne, že by Antalya nebyla hezká, upravená a příjemná. To samozřejmě je, pokud ovšem člověk nemá za sebou úžasně pohostinný a liduprázdný Kurdistan a pusté turecké hory. Antalya je pravým turistickým centrem se všemi klady a zápory, které tento pojem s sebou nese. Myriády hotelů, obchodů, nákupních center a klenotnictví. Rušné obchvaty a dálnice plné proplétajících se a troubících aut, spěchajících a troubících autobusů a kličkujících a troubících taxíků. Nábřeží, pláže, promenády a letiště. Zmatek.

My jsme ji projeli co nejrychleji, kupodivu jak bez nehody, tak bez pokuty, a hned jsme zahuli na sever do národního parku Güllük, jehož součástí a hlavní atrakcí je Termessos. Jedná se o trosky města ve výšce 1000 m n. m. v těch nejromantičtějších vápencových horách, jaké si dovedete představit, které založili nějakí Solymiané, natolik laskaví k historii, že po sobě nezanechali jedinou řádku písemné dokumentace. Zato se o nich docela dost povídalo

po okolí – už v řecké pověsti o Pegasovi se jeho majitel Bellerofón k Solymianům vydal na návštěvu (vlastně mám dojem, že s nimi šel spíš bojovat, ale tehdy se to asi zase tak moc nerozlišovalo), ale to je jen báje. Pravda je, že se město pokusil roku 333 př. n. l. dobýt Alexandr Veliký a že se mu to ani trochu nepovedlo. Vzhledem k tomu, že Termessos byl po okolí známý pod přezdívkou Orlí hnízdo, neúspěch velkého vojevůdce zase až tak nepřekvapí. A dalším faktem je, že město pak částečně (ale ne úplně) ovládli Římané a že jim to stejně nebylo moc platné, protože ho, jako řadu jiných měst v této oblasti, roku 243 n. l. zničilo zemětřesení. Od té doby je Termessos opuštěný.

My jsme se ho vydali dobýt také a jako řada turistů před námi jsme byli podstatně úspěšnější než zmíněný Alexandr, byť nás to stálo 5 lir na osobu. Zato jsme těch 10 km od silnice nahoru k hradbám pohodlně vyjeli autem. I tak to byla docela štrapáce. Trosky města zůstaly po onom osudném zemětřesení víceméně neporušené (což je, když se tak nad tím zamyslíme, naprosto logické – města na pobřeží si pozdější obyvatelé rozebrali coby vítaný stavební materiál, ale zkuste se pro metrákové kamenné bloky vláčet 1000 m vysoko do hor) a průchod se tedy rovná lezení po absolutně hladkých a kluzkých vápencových kamenech naházených přes sebe, jako by si tu nějaké obří mimino hrálo s kostičkami.

Jak už jsme řekla, Termessos je sice poněkud slosovaný, ale jinak velmi zachovalý. Ze spodu do města vstupujete kolem dosud velmi solidních hradeb (a vidíte, že název Orlí hnízdo je zcela na místě) a pak šplháte kolem desetimetrových zdí výš a výš, až dojdete na skalní ostroh hry Solymus, na kterém se impozantně uvelebil úžasně zachovaný amfiteátr pro 4200 diváků. Přímo pod ním hory zase spadají strmě dolů a rozhled tak trochu připomíná Machu Picchu. Kamenná sedadla jsou dodnes vytvarovaná pro antické zadky a můžete si vyzkoušet, že ty moderní se od nich až tak moc neliší. Vstupní brány pořád stojí a okolní scenérie strmých svahů je také pořád původní. Sedíte tu a skoro vidíte vcházet gladiátory.

Od divadla jsme se dál proplétali troskami chrámů, cisteren a agory na vršek kopce, pod nímž se kdysi rozkládala jedna ze dvou městských nekropoli. Popravdě bychom se s naší moderní dobou, přející rozptylovým loučkám, měli jít zahrabat někam hodně hluboko. Ona nekropole z počátku našeho letopočtu, kdy všechna práce byla ruční, pracná a zdlouhavá, sestává z kamenných sarkofágů tak gigantických, že každý z nich svou velikostí připomíná spíš masový hrob pro několik desítek osob. Tyto přebujelé rakve byly doplněné víky zvicími snad několika tun velmi poctivé váhy. A pochopitelně byly i ručně vyzdobené, ornamentované a popsané, vše tesáním do kamene. No, a pak se některý z bohů hluboko pod zemí důkladně protáhl a způsobil otřesy, které to všechno vyhodily do vzduchu,

a když to všechno zase spadlo na zem, nebylo to ani trochu v původním rozložení. Výsledkem je změť připomínající (jako ostatně celé město) stavebnici z kostek, kterou někdo pořádně zatřepal.

Prolézali jsme těmi troskami výš a výš v naději na lepší záběr, až nahoru na holý vrcholek kopce, kde dřepělo něco jako akvárium pro lidi. Prostě zde stál nový dvoupatrový, kompletně prosklený domek o půdorysné velikosti dvou postelí, který trvale obývali dva strážci protipožární hlídky a rozhlíželi se, jestli někde v horách náhodou nehoří. A protože právě nehořelo, nudili se. A zvali tedy na čaj tu nepatrnou hrstku turistů, která neztratila nervy a vylezla až na vrcholek. Malé občerstvení nám přišlo opravdu moc vhod, protože horko i strmý kopec byly velmi úmorné. Oba požární hlídači byli neuvěřitelně milí a pozorní, půjčili nám dalekohled, vysvětlili, co je v okolí k vidění, ukázali, kudy jít dál, a nalili do nás tolik čaje, kolik jsme snesli (přestože se tam voda musí vozit vrtulníkem), a když jsme po odchodu dole v troskách zabloudili, nebyli líní, seběhli k nám a vyvedli nás z toho bludiště ven. Fakt je, že vybírali vstupné, to bylo ale zcela dobrovolné, a hlavně čaj i voda něco stojí. Byl to moc pěkný zážitek.

Po této milé zastávce nás bohužel čekal další průjezd Antalyou, a pak cesta přečpaným pobřežím na jih do dalšího národního parku Olimpos. To jsou opět hory, hodné svého jména, neboť přímo z břehu moře rekordním tempem vyšplhají na 2375 m. Mates byl tentokrát velmi milosrdný a nehnal nás kupodivu nahoru, ale naopak nás na noc umístil přímo u moře v osadě zvané Çıralı, hned vedle atrakce zvané Chiméra a trosk antického města Olimpos. Podstatné ovšem bylo, že jsme si tam přímo na břehu našli neuvěřitelně pěkný a luxusní hotel s vlastní pláží, bazénem a vynikající restaurací, ale bohužel i s odpovídajícími cenami. Moře bylo teplé až horké, hory malebné, jídlo skvělé a pokoj pohodlný, takže jsme zcela rezignovali na antiku a další zajímavosti a zbytek večera se váleli u vody a nacpávali v hospodě. A na zítřek nám Mates povolil stejný program!!!! Jak neuvěřitelné!

LENOŠÍME!

pondělí 8. srpna

Neuvěřitelné se stalo skutkem, celý den jsme proleželi na pláži. Voda byla tak teplá, že by v ní člověk vydržel celý den, aniž by jen trochu vychladnul, průzračně modrá a s vlnami velkými tak akorát, aby byly příjemné. Lidí tam bylo velmi málo, něco Turků a Rusů, dále pak Francouzi, Němci a Angličané. Žádné koupání v šatech či burkách, i Turkyňe si oblékaly bikiny. Vidím to tak, že konzervativní muslimky jezdí k Černému moři, ty liberální ke Středozemnímu.

Dno moře bylo původně písčité, ale na pláž navozili nekonečné tuny oblázků, kterýmžto heroickým počinem (pláž je dlouhá řadu kilometrů a kamínků tedy musely být celé vlaky) získalo moře průzračnou čistotu. Díky tomu byla jasně vidět hejna ryb, od centimetrových drobků až po patnácticentimetrové cvalíky, která se na nich „pásala“. Na písku, v hloubce větší než tři metry, pak už jen popolézaly zástupy raků poustevníků v nádherných ulitách a sem tam se zahrabával platýs.

Jak skvěle se nám tam lenošilo! Naše původní idea jít se podívat o zátoku dál na trosky antického města Olimpos vzala za své a jednohlasně jsme si odhlasovali, že válet se na pláži a číst si bude mnohem zajímavější.

K nějakému výkonu jsme se vyhecovali až navečer, kdy jsme se vydali navštívit zdejší největší turistické lákadlo, navštěvované už celá tisíciletí, dříve známé pod názvem Chimaera, dnes nazvané Yanartaş. Pozdní večer jsme ne zvolili ani tak z lenosti, jako spíš proto, že soumrak je nevhodnější doba vidět tento jedinečný přírodní úkaz. Jedná se o úbočí hory (dostatečně vysoko nad zálivem, aby se tam člověk vyškřábal zcela splavený potem), kde řadou puklin vyvěrá na povrch jakýsi unikátní přírodní plyn (jednou z jeho součástí je metan), který jeví tak silné sklonky k samozapálení, že se vlastně ani nedá uhasit. Jakmile ho sfouknete, hned zase sám chytne. Na kamenité stráni tam prostě jen tak plápolá řada táboráků.

A tak se tam za soumraku už celé dvě tisícovky roků vydávají lidé a fascinovaně zírají na malé i větší ohničky plápolající mezi kameny. To, že dnes každý z návštěvníků dosáhne velmi podobného efektu doma v kuchyni pouhým otočením ventilu na sporáku, nic nemění na tom, že jsou ochotní se potmě a v horku škrábat do kopce a pak zcela fascinovaně Chimaeru pozorovat. Technika je technika, ale bohové jsou bohové.

My jsme měli obzvláštní štěstí na spoluobdivovatele, neboť chvíli před námi tam dorazil i jistý Němec, který nebyl líný nahoru vynést na zádech alpský roh, tu neuvěřitelně dlouhou několikametrovou troubu (ukázalo se, že je skládací), pomocí které na sebe v Alpách chasníci halasí přes údolí. Nainstaloval ji vedle jednoho z ohňů, vytáhl noty a začal hrát. V tomto střetu časů a kultur bylo až něco mystického.

Cestou zpět jsme ve světle baterky uviděli na cestičce prchat příšerného, více než 10centimetrového pavouka, který se nás sice bál mnohem víc než my jeho, přesto mi ale následně způsobil řadu nepříjemných pocitů při vstupu do sprchy, zalézání do postele a obouvání bot. Byla jsem moc ráda, že po tomto zážitku nemusím s baterkou lézt do tmavého stanu.

EFPEZ V EFEZU

úterý 9. srpna

Ráno jsem se vzbudila v šest, což se mi dobrovolně nepříhodilo už mnoho let, a řekla jsem si tedy, že toho musím využít a poprvé v životě uvidět východ slunce nad mořem. Představovala jsem si, jak budu v tichém rozjímání sedět na liduprázdné pláži a jen ve společnosti cvrčících cikád přemýšlet o krásách života. Slunce mě pomalu zahřeje svými paprsky a šumění vln mě pak znovu ukolébá ke spánku. Když jsem dorazila na pláž, zjistila jsem, že se to tam spíš podobá obřimu supermarketu těsně po zahájení velkého vánočního výprodeje. Hemžil se tam a přesouval tak obrovský dav, že slunce málem nebylo vidět a šumění vln přehlušil vriskot pobíhajících pubertáků. Všichni ti lidé sledovali jakési dva chlápky, kteří s lopatkou a blokem v ruce procházeli mezi drátěnými konstrukcemi rozestavěnými na písku a opatřenými čísly a raty, která ti dva vážně kontrolovali. Jako nadšenému divákovi přírodopisných dokumentů mi v tu chvíli došlo, proč tu řada ubytovacích zařízení má v názvu slovo kareta a proč jsou po celém našem hotelu rozvěšené obrázky želv. Pod těmi koši byly zahrabané snůšky karetích vajec! (Na svou obranu ale musím říct, že mi ta věc podle fotek v našem hotelu asi ani docvaknout nemohla – majitel nebyl zřejmě moc zběhlý v přírodopise a příčinlivě si tam rozvěsil fotky želv suchozemských a pouštních.)

Připojila jsem se k davu a k těm dvěma kontrolorům želvích vajec přesně ve chvíli, kdy u jednoho koše zaklekli a začali hrabat. V tu chvíli se vedle mě objevil i Mates, kterého jsem nechtíc při odchodu vzbudila. Spolu jsme tak v davu fotících lidí užasle sledovali, jak ti dva z hluboké jámy vytahují malé, asi pětcentimetrové želvičky a kladou je na písek. Na jednu stranu dávali živé, na druhou mrtvé, těch bylo bohužel mnohem víc. Ty živé se chvíli dezorientovaně plácaly v písku, ale jakmile se dav trochu rozestoupil a zasnítily na ně první sluneční paprsky, nabraly neomylně směr k moři. Měly to vážně daleko, ale hlavně mezi pískem a vodou byla navrčená ta bariéra z uměle navezených kamenů. Došlo mi, že jejich cesta k vodě rozhodně nebude záležitostí dvou minut, a tak jsem vystarovala a poklusem běžela pro Vojtěcha. Do pokoje jsem dorazila schvácená a s nepříjemnou představou, že mě Vojta nevybíravě pošle do háje a odmítne se vyhrabat z postele. Musím ale říct, že ve chvíli, kdy uslyšel magická slova „lhnou se karety“, překonal sám sebe a z bungalovu vystřelil ven během půl minuty.

Zpět na pláž jsme doběhli právě včas, abychom odhalili hanebný podvod na miliony let pilovaném přírodním výběru. Ti dva želví porodní asistenti totiž posbírali všechny živé želvičky a do vody je prostě odnesli v tašce! Faktem je, že tento postup je po úpravě

pláže naprosto nezbytný, protože uměle navezené kameny jsou několikanásobně větší než želví novorozenci a i bez toho strastiplná cesta pískem se pro ně tak změní na naprostý horor. Kdyby je nechali pláž překonávat bez asistence, asi by k moři žádné želvy už nikdy nedošly.

A aby si přišli na své také všichni ti platící návštěvníci, kteří sem přijeli proto jen proto, aby mohli vidět dramatický zápas novorozenců s nemilosrdnou přírodou, jednu nešťastnou želvičku tam nechali, aby si protřpěla to martyrium přes kameny celé. Když jsme po půlhodině odcházení pryč, byla chudinka sotva v polovině a vypadala už naprosto vyčerpaně a ukřivděně. Být na jejím místě, šla bych si stěžovat.

Pro nás to byl ovšem nečekaně nádherný zážitek na konci dovolené, a také návod, jak se dá pro změnu vydat jednou na cestu domů včas – do auta jsme nasedali už kolem osmé. Což bylo vynikající, protože jsme to měli pěkně daleko, chtěli jsme do večera dorazit až na břeh Egejského moře do Selçuku. Jedinou zastávku cestou jsme si proto dopřáli kousek od Denizli v proslaveném Pamukkale, „bavlněném hradu“. Komu tento název nic neříká, jde se o bývalé starořímské lázeňské město Hierapolis. Dnes se léčivé místo bohužel změnilo na brutální turistickou atrakci toho nejhoršího druhu, která s lázeňským poklidem už nemá vůbec nic společného. Je to škoda, protože se jedná opravdu o jedinečnou přírodní zajímavost.

Představte si to: sjíždíte z úbočí hor do širokého údolí a ve 40stupňovém horku naproti uvidíte zasněžený svah. Cože? Aha, sníh je samozřejmě nesmysl, ale co o tedy je? Travertin! Z protějších hor tam vyvěrá vydatný termální pramen tak silně nasycený vápenatým oxidem uhličitým, že za sebou na svazích nechává tlusté nánosy bělostného travertinu. Jako bonus vymodeluje řadu jezírek, zvrásněných bělostných kaskád a zamrzlých vodopádů. Tedy, takhle to kdysi dávno celé vypadalo a tak to na okrajích vypadá dosud. S ohledem na dnešní turistické potřeby tam teď středem vede uměle vybudovaná stezka, brutálně protínající tu křehkou krásu, doplněná nádržemi podobnými hranatým plaveckým bazénům (což je dost zlé) a přímo přecpaná válejícími se Rusy a Čechy v plavkách, kteří se v tom všem fotí v naprosto nemožných pozicích (a tohle je už úplně k nesnesení).

Platící návštěvník se musí dole vyzout, prodrat se tím davem, asi tak stokrát podat naháčům informaci o tom, kolik je hodin (mají totiž sraz u zájezdového autobusu) a dvacetkrát je na požádání vyfotit stylem „já v plavkách u travertinu“. Strašlivé.

Když dorazíte nahoru na kopec, zjistíte, že dav naštěstí zůstal dole a že málokdo z těch lidí vůbec zjistil, že nahoře stojí trosky Hierapolisu. Je to škoda, dodnes je vidět, že to bylo asi jedno z nej-

pohodlněji postavených měst na světě. Rozkládalo se na relativní rovině, za zády malebné pohoří, před sebou hřanu travertinových kaskád, které padají o 100 metrů níž do údolí. Úžasný výhled, příjemný chladivý větřík a k tomu ta teplá termální voda. Římané si tedy vážně uměli užívat života! Navštívili to tam tři římsí císaři, což byl při tehdejšímu způsobu cestování docela frmol. Město zpusťlo až po příchodu muslimů, a to docela chápu, protože namočit se do bílou křídou nasycené vody v černé burce s sebou nese docela nepříjemné následky. My jsme se poctivě utřeli ručníkem, ale i tak jsme zůstali úplně zabílení a vypadali tak trochu jako gymnastky před závodem na bradlech.

Po téhle ošklivé turistické lekcí jsme se dohodli, že další zastávku u pamětihodností si naplánujeme tak, abychom se pokud možno vyhnuli davům lidí. Znamenalo to trochu prodloužit plánovanou trasu a ubytovat se až v Selçuku, což je dnešní Efez, jen přesunutý o kousek vedle. Byl to výborný nápad, protože Selçuk je jedno z mála živých tureckých měst, které zůstalo opravdu starobylé, malebné a půvabné. Je nevelké, rozkládá se na svazích několika kopců a jeho stará část je plná křivolakých uliček, maličkých domků s terasami na střeše a řady půvabných výhledů. Z okna našeho hotýlku byl kupříkladu vidět jak Artemidin chrám (zástupce antiky a smutný zbytek divu světa, z něhož dnes stojí poslední sloup), tak bazilika svatého Jana (zástupce raného křesťanství, v r. 527 postavená nad místem, kde svatý Jan žil s pannou Marií a kde sepsal své evangelium), tak i mešita Isa Bey Camii (zástupce islámu, velkolepá stavba z roku 1375, bohužel se stále funkčními ampliony řvoucími na polozbořeném minaretu).

Všechno to bylo na dosah a krásné. A vůbec nám nevadilo, že je to večer už zavřené, protože tam byl klid a žádní lidé a na terase hotelu servírovali výtečné turecké dobroty, po kterých se mi dodnes stýská.

ZPĚT DO EVROPY

středa 10. srpna

V noci Matesovi v té tiché opuštěné uličce v historické čtvrti asi třikrát začal houkat alarm na autě, podle všeho tam uvnitř létal nějaký zbloudilý hmyz. Napotřetí se Mates raději vyhrabal z postele a osobně sešel dolů na ulici alarm nadobro vypnout. Navzdory tomu se nám ráno podařilo vstát včas a do Efezu jsme dorazili jen čtvrt hodiny po otevření bran.

Díky tomu jsme prvních pár minut získali exkluzivní zážitek polo-prázdného areálu, ve kterém se dokonce dalo něco i vyfotit. A že bylo co. Efez je údajně vedle Pompejí jedním z nejzachovalejších antických měst a rozsah a kvalita zachovaných památek jsou sku-

tečně ohromující. V době největšího rozmachu prý v tomto přístavu žilo čtvrt milionu lidí a kromě několika výstavních bulvárů, naprosto fantastické knihovny, řady nevěstinců, veřejných latrín, čtvrti terasových domků, veřejného bazénu a dvou divadel (vše dochováno dodnes), obsahoval i zmíněný div světa, Artemidin chrám.

Bohužel mám dojem, že zásahy turecké vlády do stavu této památky nejsou právě nejšťastnější: sedadla v amfiteátru prostě vybetonovali; znovu postavili průčelí Celsovy knihovny; „rekonstruují“ terasové domy za použití dřevěných nosníků, betonových panelů a příhradové střechy. A tak dál. Když k tomu připočtete ty tisíce lidí, co tudy ve více či méně organizovaných skupinách od rána do noci proudí, máte po zážitku. Navíc jsem se v té motanici hned zkraje ztratila, a tak valná část prohlídky se nesla ve znamení čekání na kluky, telefonátů, vracení se a přebíhání odněkud někam. A proplétání se mezi Japonci a Rusy k tomu. Když jsme se opět shledali, měli jsme všichni města i antiky plné zuby. Pryč odtud!

Zbaběle jsme uprchli a vydali se směrem k Dardanelám. Projížděli jsme zcela dokonale obdělávanou krajinou, kde se obilná pole střídala s zeleninovými záhony, olivovými háji a borovicovými sady, předpokládám, že založenými za účelem sběru piniových oříšků. Po silnici se proháněly zemědělské stroje (většinou v protisměru) a kolébaly vozy plně naložené slámou (většinou v tom nejužším místě, kde se opravdu nedaly předjet).

Těsně před opuštěním Asie jsme se odhodlali k poslední národopisné zastávce, plně si vědomi toho, že Trója se prostě vynechat nedá. Moc jsem si od toho neslibovala – jako pozorný čtenář Zamarovského knihy o Schliemannovi a jeho dobytí Tróje jsem věděla, že na opuštěném kopci Hissarliku uprostřed obdělávané krajiny toho zase tolik k vidění nebude. Turci mě opět překvapili, tentokrát velmi příjemně. Po poněkud rozpačitém vstupu s rozhlednou v podobě dvoupatrového dřevěného koně (u kterého naštěstí zůstali plně uspokojení Japonci) jsme byli šipkami nasměrováni na okruh opatřený výborně zpracovanými a obsáhlými popisnými tabulemi, s přehledně označenými vrstvami (dodržují zde Schliemannovo dělení na devět různě starých měst, i když dnešní archeologové jich rozlišují až 27). Odkryté zdivo nabízí zajímavý pohled na s dobou se měnících materiály a způsoby kladení cihel i na způsob života ve všech dobách, po které Trója fungovala jako opevněné město. A že to nebyla žádná chvílička, mluvíme o čtyřech tisících let.

Bylo to opravdu pěkné rozloučení s asijským Tureckem. Pak už jsme jen našli trajekt přes Dardanely, propletli se na něj mezi troubícími, kličkujícími a předjíždějícími se auty a přeplavili se do Evropy, kde jsme se ubytovali ve velmi omšelé díře zvané Gelibol a začali se nehorázně těšit domů.

Domů!

čtvrtek 11. srpna – pátek 12. srpna

Opět jsme si ověřili zkušenost z cesty do Turecka, že jeho evropská část Thrákie patří na Balkán se všemi negativy, které tento pojem nese. Hotel v Gelibolu byl špinavý a omšelý a jako úplně první v Turecku nepodával snídaní. Najedli jsme se tedy u dálnice v zařízení zvaném lokantaši, což je turecká specialita – jídelna s hotovými jídly, většinou naprosto vynikajícími, uchovávanými v ohřívacích nádobách. Tady je ovšem asi ohřívali víc, než bylo zdravé, a tak Mates v Vojtěchem vstoupili do Evropy s dokonale rozbouranými žaludky a zcela rozhozenou peristaltikou střev. Chtěli jsme si odpočinout na některé z vyhlášených řeckých pláží, ale po Turecku nám připadala nezajímavá a studená, jídlo bylo nudné a provoz na silnici nebezpečný. A klukům bylo hůř a hůř. Vzhledem k jejich zdravotnímu stavu jsme se rozhodli nenocovat někde na parkovišti, ale netradičně jsme se ubytovali v srbském dálničním motelu. Jeho vybavení bylo navlas stejné, jaké si pamatuji z dob svého raného dětství v normalizaci, což je už skoro padesát let. Dokonce tam na WC měli ten příšerně tvrdý skládaný toaletní papír, jaký jsem nenáviděla už coby dítě, umístěný v bakelitovém podavači, který si doma instalovali mí rodiče někdy kolem roku 1963. Ráno jsme pak zjistili, že jim nefunguje čtečka na platební karty. To bylo velmi nepříjemné, protože jsme naše zásoby eur zcela vyčerpali už cestou do Turecka a vzhledem k tomu, že jsme byli na dálnici, nejbližší bankovní automat byl vzdálený 50 km. Z motelu jsme tedy odjeli s dluhem za ubytování, což bylo velmi trapné zejména proto, že se na nás i přesto dál usmívali a dokonce nám vydali snídaní se slovy, že „je přece v ceně“.

Když se v pohodlí domova ohlédnu zpět a shrnu celou naši cestu, výsledek je jasný. Pokud chcete na dovolené zažít exotiku zemí třetího světa, se všemi nepříjemnými překvápky typu průjem, nefunkční technika, policejní šikana nebo špína, zajedte si na Balkán. Pokud chcete vidět zajímavou přírodu, potkat pohostinné lidi, užít si pohodlné cestování a skvělé jídlo, nejlepší volbou je asijská část Turecka. Já se tam určitě ještě vrátím.

OBSAH

10 chybných představ o Turecku, které jsem si musela opravit	4
Do Istanbulu je to jen 1700 km	7
Večerní metropole	9
Průvodce Istanbulem	10
Ankara z dálnice	12
Chattušaš	14
Pobřeží Černého moře	16
Sümela a Kaçkar Dağları	19
Pod Araratem	22
V srdci Kurdistanu	25
Kam se pohneme, tam dostaneme čaj	27
Hasankeyf a Tigris	31
Diyarbakir a Eufrat	33
Zpátky na západ	35
Kappadokie pěšky i autem	37
Kappadokie shora i zdola	39
Konečně do hor	41
Erciyes daği	42
Odpočinkový den	44
Aladağlar	45
Emler	47
Dolů, dolů, dolů	48
Středozemní moře	50
Lenošíme!	52
Efez v Efezu	54
Zpět do Evropy	56
Domů!	58

Přes všechny tragické předpovědi se nám nakonec podařilo přijet zpět ve zdraví (aniž bychom využili dobrých rad, co dělat při útoku zdivočelých Kurdů) a bohatší o poznání, že jenom ten, kdo v Turecku nikdy nebyl, o něm může tvrdit, že je to zaostalá či nebezpečná země. Snad nikde jinde na světě jsme nepotkali tak přátelské lidi, a co se týká vyspělosti – stačí porovnat kvalitu českých a tureckých silnic. Každopádně jsme se všichni shodli, že bychom se tam s chutí ještě někdy vrátili. Minimálně Vojta by se mohl v případě nouze vrátit zpět pro svoji nevěstu.

